

Cser László
Himnusz a kereszten
Torma Kálmán S. J. élete

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.



Impesszum

Cser László S.J.

Himnusz a kereszten. Torma Kálmán S. J. élete

Imprimi potest.

Budapestini, die 10. Sept. 1943. Nr. 453.

STEPHANUS BORBÉLY S.J.

Praep. Prov.

Nihil obstat.

Dr. MATHIAS ERDŐS

cens. dioec.

Nr. 7616/1943.Imprimatur.

Strigonii, die 7. Oct. 1943.

Dr. JOANNES DRAHOS

vicarius generalis.

Mindazt, amit e könyv Torma Kálmán életéről és erényeiről ír és a függelékben közölt imameghallgatásokat is, fiúi tisztelettel vetjük alá az Apostoli Szentszék ítéletének.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció a „Veritas” kiadásában 1944-ben megjelent azonos című könyv második, bővített kiadásának elektronikus változata. Ennek az elektronikus kiadásnak a szövegét Szabó L. Éva vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impesszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
Bevezető.....	6
I. rész – „Életem robogó hegyivonatja...”	7
1. Mint a többi.....	7
2. „... kezdtem az életet... megismerni”	8
3. A téglagyári munkás	10
4. „Életem hegyivonata”	11
5. „Boldog vagyok”	12
II. rész – Az új családban.....	14
1. Hála Istennek	14
2. A nagy kohóban	16
3. A program	17
4. Egy levél	18
5. A „kanyarodón”	19
III. rész – „Jöjj, Uram Jézus!”	23
1. „Deo gratias”	23
2. Fogadalom.....	25
3. Szanatóriumi napok	26
4. Apostoli szellemben.....	28
5. Megnyílik a lélek	29
6. Bővül a program	32
7. Dezső bácsi, meg a többiek.....	34
8. „A legnagyobb fájdalom”	36
9. Keresztrajongás és emberszeretet	37
10. „Úgy gondolom...”	38
11. „Mindent odaadtam”	40
12. A nagyon szilárd fán	42
13. Jöjj, Uram Jézus!.....	44
14. Én leszek a te jutalmad	44
Függelék.....	47
Imameghallgatások	47
Képek	49

Előszó

Felemelő érzés, amikor egy életrajz lapjai mögül kibontakozik az olvasó előtt magának az életnek mély sorsszerűsége. Még csodálatosabb, ha megmutatkozik, hogy az életsorsot a legszentebb és legjóságosabb kéz: Isten mindenható keze tartja, vezérli.

Ez a felismerés adja Torma Kálmán élettörténetének is legmélyebb és legigazibb szépségét. Isteni tervek kibontakozását szemlélhetjük benne s így lesznek a szenvedés lapjai is felemelők és vigasztalók, így nyer a fiatal élet elparázslása örök, szövétnekes lobogást. A kemény megpróbáltatások mögött Isten égi szerető jósága dobogott s ezért lett Torma Kálmán lelke az áldozatban mind fényesebb, az óriás csapások súlya alatt mind nagyobb.

Torma Kálmán útja méltó párhuzamba vonható másik szentéletű noviciustársának, barátjának és a szenvedések útján szeretett testvérének, Kaszap Istvánnak életével. Mind a ketten az erények önmegtágadó ösvényét járták, mindkettőjüket kemény próbák tűzéiben edzette az Úr, a szerzetesi életeszmény mind a kettőnél a szeretetben és szenvedésben teljesült be és egyformán lobogó olthatatlan szeretettel szerették életük királyát: Jézust!

De a sok hasonló vonás mellett azok, akik (mint e sorok írója is) mindkettőjüket ismerték, a körülmények adottságaiból eredő és a természet mélyén rejlő érdekes különbségekre is felfigyelhettek. – Kaszap István kisgyermekkorától harmonikus, vallásilag bensőségesen kiegyensúlyozott környezetben élt, s így a fiatal élet próbái és szenvedései szinte mind a lelke belső világában zajlottak le. A kiváló fiúban az eszmények lelkes szeretete, a hallatlanra feszített energiák és munka, később pedig önmagának mély lebecsülése voltak belső kemény vívódásainak tényezői. Torma Kálmán viszont már korán megismerte ez élet sok-sok szomorú árnyoldalát: gyász, csalódások, anyagi gondok már egészen fiatal korában meglátogatták. De a fájdalom, ha heves volt is, nem visszhangzott úgy a lelke mélyén. Fiatalos optimizmusa el nem homályosult. – Kaszap István a jezsuita noviciátusban egészen a mélyen, rejtve kereste a problémák igazi megoldását, a szentek útját. Hősök módjára élt, küzdött és dolgozott, de mindig rejtve, észrevétlenül. Torma Kálmán, mint novicius, szintén hősies volt, de Isten iránti szeretete mindjárt, szinte sürgetőleg külső akcióba lendült. – Kaszap Istvánban a szenvedés magasztos, égi Jézus Szíve szemléletbe és életének világot átölelő áldozati felajánlásába oldódott. Torma Kálmánnál inkább lelkes és szeretetteljes apostoli cselekvésekbe virágozott. Az egyiknél néma és mosolygó áldozat, a másiknál az apostolkodás lobogása volt az inkább jellemző vonás.

Ám ez a különbség nem jelentette náluk az apostoli és tevékeny, vagy a bensős és szemlélődő életforma kizárólagosságát. Mind a ketten a keresztyén életnek valami megkapóan szép teljességét mutatták. Kaszap István, a „szeretet és szenvedés” hőse, a bűnösök megtérését minden földi ügynél jobban a szíven viselte, „mindent erre kell összpontosítani”, – mondta. Belső elmélyülése és mosolygó szenvedése mellett kitartóan és hatásosan apostolkodó lélek volt és egyetlen alkalmat sem mulasztott volna el, hogy pl. kórházi társait az Úr Jézushoz közelebb vigye. Torma Kálmán pedig minden izzó apostoli vágya és nagyszerű térítő tettei mellett is mély meggyőződéssel vallotta, hogy mindez értéket és hatóerőt csak a keresztről, önfeláldozó szeretettel elviselt szenvedéseiből nyer. „A kereszt szilárd fa, jól lehet abba kapaszkodni,” – mondta. Halálos baja pedig számára nem fiatal élet szomorú hervadása, hanem Krisztusba jegecesedése volt.

Torma Kálmán és Kaszap István földi életükben csak egyszer látták egymást, a budakeszi szanatóriumban, ahova Kaszap Istvánt akkor vizsgálatra vitték. Első és egyetlen találkozásukkor is oly meghittent beszélgettek egymással, mint régi jóbarátok, szerető testvérek. Jellemző e kiválasztott két lélekre, hogy egész idő alatt csak Jézusról és a keresztről folyt köztük a szó. Levélváltásuk is mutatja, mily bensőségesen egybekapcsolta őket a Jézus Szent Szíve iránti olthatatlan és áldozatos szeretet.

E sorok írójának alkalma volt Torma Kálmánt többször meglátogatnia a budakeszi szanatóriumban s e találkozásokról igazán felejthetetlenül szép emlékezéseket őrzünk. Az utolsó alkalommal Torma Kálmán már elolvasta kéziratban a kb. fél évvel előbb Istenhez költözött testvérének, Kaszap Istvánnak életrajzát. Ragyogó szemekkel adta vissza, egész lelkét eltöltötte az öröm, hogy Kaszap István élete a nyilvánosság elé kerül. „Ez a könyv sok jót fog tenni,” – mondotta. Kaszap István élete volt az ő utolsó lelkiolvasmánya. – Hisszük, hogy most az ő életrajzával is megvalósul, amit Kaszap Istvánról előre megmondott, – és Isten kegyelméből ez a könyv is igen sok jót fog tenni, – amit már tett is mindazoknál, akik a rég elfogyott első kiadást oly szeretettel fogadták.

Ezért is volt számunkra különös öröm, hogy Kovács Jenő, manrézai jezsuita újoncmesternek, az új kiadás sajtó alá rendezőjének megtisztelő felkérésére e könyv bevezető sorait írhattuk. A könyv szerzője Fr. Cser László S. J. (aki az első kiadáson szerénységből nem akarta feltüntetni a nevét), nem kísérheti bevezető sorokkal az új kiadást, mert a távoli Kínában mint hithirdető szolgálja Krisztus országát. Köszönet illeti őt ezért a könyvért és azokat is, akik munkájában segítettek.

Mindnyájan, akiknek a neve e bevezetőben előfordult (Torma Kálmán, Kaszap István, Kovács Jenő, Fr. Cser László... és még sokan mások) a Manrézában éltek, és a jó Isten elszakíthatatlan szállal fűzte őket mind, ehhez a vonzó és szép rendházhoz, amely a magyar jezsuiták pályájának lelkes kiindulópontja.

Adja az Úr Jézus és esdje ki a Szent Szűz, hogy a Kaszap Istvánok és Torma Kálmánok szeretetével és lelki vértetével álljanak majd ki e Manrézából az újabbak is a küzdőtérre, ahol Krisztus ügye ma is nagy és dicső tettekre hív.

Budapest, Manréza, 1943. december 8-án, Szeplőtelen Fogantatás ünnepén.

Endrődy László S. J.

Bevezető

A történelmi emberiség halad a maga útján és útja közben úgy tesz, mintha rajta kívül nem is lennének más jelentős események a világon. Életöszön, szenvedélyek, társadalmi és politikai egyensúlyozatlanság hajtják előre és nem figyeli a másik síkon folyó életet, nem akarja elismerni az Anyaszentegyháznak, ennek a földről-égről biztos elveket hirdető közösségnek magasabbrendű életszemléletét.

Az Egyház ettől függetlenül él. Az Atya erejében, a Lélek vezetése alatt, a Fiú testén és tanításán.

És az Egyház, minden Istentől nyújtott kincsnek birtokosa, osztja kincseit; kegyelmeket közvetít és eszközöket nyújt a keresztyén életre. Régen és most sokfelé virágzott és virágzik ez az élet. Emelkedett is, süllyedt is az egyes keresztyének buzgósága, az Egyházé soha: ő elevenen él, néha egész világrészekben, máskor nem oly széles rétegekben, de minden időben kiválóan élt szentjeiben, jó keresztyéneiben.

Ilyenek mindig voltak. Oltáron is, de néha nem olyan magasságban, hogy eszményi példák lehetnének minden időre.

Talán ide illeszkedik be Torma testvér élete, a törhetetlen emberé, a nagy szenvedőé, akinek élete mint egy film fog az olvasó előtt leperegni. Nem hosszú fejezetekben, hanem rövid kis jelenetek alakjában, de mégis úgy, hogy megismerjék Isten e hűséges szolgáját, a felebaráti szeretet törvényének állhatatos betöltőjét.

Torma testvér minden ismerőse és barátja a keresztyén élet nagyszerűségét tanulta megszeretni általa. Jobb, szebb, igazabb életre kaptak biztatást és példát, mikor őt hallgatták, vagy látták. Fogadják őt most azok is, akik személyesen nem ismerhették. Meg fogják ismerni és szeretni ezt a mindenki őszinte barátját, akire valóban ráillik a „testvér” szó, és barátsága által közelebb fognak jutni ahhoz, akihez ő mindenkit hívott és kísért: a mi Urunk Jézus Krisztushoz.

I. rész – „Életem robogó hegyivonatja...”

1. Mint a többi

Néhány évtizeddel ezelőtt, ha nyáron végigmentünk volna aratás idején a Baranya megyei kis falu, *Kővágószőlős* utcáin, rövid útbaigazítás után rátaláltunk volna Tormáék cserépfödeles házikójára.

A fiatal gazda a mezőt járja ilyenkor, a feleség a konyhában főz, és ki-kitekint a nyitott ajtón kisfia után, aki az udvaron szaladgál. Ha megkérdeznék Torma nénit a gyermek felől, mit mondana?... Hogy 1914. május 29-én született, hogy eleven... és máris kutató szemekkel nézne az udvar felé, ahol a kis vitéz a kacsákkal barátkozik. A fiúcska nem bír nyugodni soha. Nemrégien templomba vitte el édesanyja. Megkérdezte, ki az a néni ott az állványon?... Mária anya – felelte neki édesanyja. Mikor azután megszólalt az orgona, a gyermek nem bírt többé anyja karján maradni. Lekéredzkedett, és kis karját feje fölé emelve forgott maga körül és örömmel hangoztatta: „Hej, haj, Mária anya.”

Öröm volt nézni az eleven, vidám gyereket, bár sokat kellett vele vesződni. A gyermek arcára ugyan hamarosan bánat is vonult: édesatyját fiatalon elvesztette. Mikor az iskolában megtanították a betűvetésre, első magaszerkesztette mondata a palatáblán ez volt: „*Vida Mária özvegné, Torma Kálmán árvagyerek.*”

Kálmán, a kis elemista, könnyen tanult az iskolában. Olyan volt, mint a többi falusi gyermek, azok vidám életét élte. Otthon játszott, faragcsált. Az asztalon oltárt készített. A tojástartó volt a kehely és ő nagy hadonászással, de komolysággal, megmisézett. „Miséi” előtt mindig „beharangozott” egy nagy csengővel, melyet a padlás egyik gerendájára akasztott fel és szorgalmasan húzta a falubeliek nem kis csodálkozására, akik már a visszajáró lélekre gondoltak, az ismételt különös hangot hallva. Beleélte magát a papság gondolatába. „*Ha pap leszek – mondotta –, anyikámnak is jó lesz, meg a nagymamának is. Anyikám lesz a fiatal szakácsné, nagymamám meg az öreg szakácsné.*”

Mindez természetesen nem akadályozta meg, hogy le ne szökjön a folyóhoz, pajtásaihoz, akikkel együtt vígan fürdött egész délután. Este szorongó szívvel osont a szobába, félve a veréstől, mely ilyen rendetlenségekért kijárt.

A kislegény elég veszekedő természetű volt. Mikor egyik kis pajtásával összeveszett, annak száját oly erősen dobta meg kövel, hogy orvosnak kellett a sebet összevarrnia. Máskor meg a pajtása után dobott kő az ablakot törte be, de a csörömpölés már ki is békítette őket és mikor a fiú édesanyja hazajött, a törött ablak alatt két vidáman játszó jóbarátot talált.

Az édesapa halála után Szentlőrincre, az édesanya szülőhelyére költöztek. Kálmán ügyesen ministrált reggelenként, napközben pedig vidám kalandokra indult pajtásaival. Egyszer az édesanyja a boltba küldte. Útközben találkozott barátaival és elfeledkezve megbízatásáról, egy pajtában bújócskát játszott. A széna tetejére mászva, kezét egy otffelejtett kaszával erősen megsértette. Most jutott eszébe, hogy hová is küldték. Sietett a boltba, ahol kimosták, bekötözték kezét.

Otthon el akarta titkolni balesetét, de a véres ruhadarab mindent elárult. A nagypapa orvoshoz vitte az unokát. Az orvos felesége tartotta a fiú kezét, amíg összevarrták. Azt mondta később ez esetről: „Még ilyen gyereket nem láttam. Meg se szisszent a kezelés alatt.”

A plébános ajánlatára, aki mindjobban megszerette kis ministránsát, az édesanya beleegyezett abba, hogy Kálmán gimnáziumba járjon. A plébános, aki a beíratási költségeket is vállalta, elutazott a gyerekekkel Pécsre és beíratta a ciszterciák nagy hírű gimnáziumába.

Így lett Kálmánka: Kálmán, elsős gimnazista.

Kedvvel járta a gimnáziumot, hiszen jóbarátok közé került. A könyveket ugyan meglehetősen kerülte, de könnyű felfogása miatt veszély egyelőre nem fenyegette. Kispajtásai szórakoztatására adta magát.

Vállalkozó kedve, merészsége nem egyszer végzetessé válható esetekbe is belevitte. Eleinte Szentlőrincről vonaton járt be a pécsi gimnáziumba. Egy alkalommal az állomásról hazafelé induló autó varázsának nem tudott ellenállni, hátul felkapaszkodott. Amikor már jó sebesen haladt, akkor vette észre a potyautas, hogy más irányba megy. Le akart ugrani, de nem sikerült. Kabátja megakadt és az autó maga után vonszolta egy darabig a pocsolyás úton. Csupa sár lett a kabát, az arca; csak szeme látszott ki. Térdéről a harisnya leszakadt, bőre felhorzsolódott. Így tetőtől-talpig sárosan, vérző térdel került haza.

Az egyik nyáron társaskirándulás alkalmával Fonyódra ment a 10 éves Kálmán. A legnagyobb élvezete a fürdés volt. Az úszáshoz kitűnően értett. Délután hirtelen nagy vihar támadt, mely magas hullámokat korbácsolt fel. A vízben lévők sietve törekedtek a part felé. Csak Kálmán nem tudott megválni az élvezettől. Mikor édesanyja a hullámok között megpillantotta fejét, nem merte remélni, hogy még egyszer karjaiba szorítja fiát.

Ő azonban kiverekedte magát a partra.

Évek múltán egyre nagyobb szerepe lett az osztályban. Még emlegetik azt a híres esetet, melynek hőse volt. Verekedés közben kitörték egy ablaktáblát. Kálmán a csendes szemlélő, csengőjelre azonnal munkába lép: két marokkal szórja fiókjába az üvegcserepeket. Rá a nyitott történelemlétkönyvre. A főtisztelendő tanár urat már csendben fogadták.

A notesz nyílik a katedrán. A történelemlétkönyvek lapjai forognak a padok alatt. Csak Kálmán, diáknéven „Ángyi”, nem lapozhat a cserepek miatt. Csinálni kell valamit! Lassan húzni kezdi a könyvet.

– Csilin-csilin, – hallatszik egy üvegdarab a földön.

– Mi az, ki volt az? – kérdi a tanár úr. Általános hallgatás. Egy S betűs felelt. Ángyi T betűs! Tehát ki kell húzni a könyvet!

– Csilingi-csilingi, csiling-csiling – potyog az üveg.

– Torma, állj föl!

Hogyan álljon föl? A könyv fele ölében van már! De ha kell! Föláll. Az összes üveg a padlón csörömpöl. Az osztály nevet. A tanár úr int, és szól:

– Torma, mars ki!

Ángyi megy. Visszanéz a fiúkra. Ő is nevet. Örül, hogy megneveztette őket.

Végre mégis rajtavesztett a bohóckodáson. Több volt a tréfa, mint a tanulás; harmadikban elmarasztalták latinból. Ángyi a gyönyörű napsütésben izzadhatott a latin mondattan fölött. Bosszús arccal feküdt neki a könyveknek, és szeptemberben letette a javítóvizsgát.

2. „... kezdtem az életet... megismerni”

A következő évben már tanult volna, de nem lehetett. A családi birtok felét eladták, másik felét bérlő vette ki. Pécs-bányatelepre költöztek, ahol kocsmát béreltek.

Nehéz idő volt ez számára. Legbizalmasabb barátainak azonban erről az időről is beszélt. Sokszor ő mérte a bort, énekszó és káromkodás között tanult, pohárcsörömpölés és hahotázás közben; fülére szorított kezekkel, kimerülten, álmosan. Reggel korán kelt, gyorsan evett. Aztán kiosont lopva, sietve.

A vendéglő nem jövedelmezett eleget. A Rácvárosba költöztek át, egy kis szoba-konyhás lakásba. Kálmán a konyha mellett lakott. Itt tanult petróleumlámpa világánál, néha éjfél után két óráig is.

Legnagyobb vigasza nagyanyja volt. Mindjobban és jobban, a rajongásig szerette. Szabad idejében felkereste a kis présházat, annak kis szobájában az öreg, ráncos anyókat, aki akkor tudott legszívesebben mosolyogni, ha az úton meglátta sietősléptű, vékonyka unokáját.

Kálmán nemcsak beszélgetni járt ide, hanem dolgozni is. Kapát fogott, vagy nyeseőollót, ásott, szemzett, a fákat tisztította s permetezett akár egész nap is. A munkát szerette. Lassan a nagymama valóságos mama lett; a szigorú édesanya inkább az édesapa szerepét töltötte be.

A szőlőből sohasem jött üres kézzel haza: ennivalót, ruhafélét kapott, néha pénzt is csúsztatott kezébe a „jó mama”.

A sok mindenféle külső körülmény között lelke érdekesen fejlődött. Mindjobban kezdte értékelni a lelkieket és nem egyszer mondotta barátjának, akivel a litániáról jött: *„Látod, most megint kaptunk valamit.”* Jóbarátjává tett mindenkit, akivel érintkezésbe jutott. Társait a hit szépségeire, mély vallásosságra buzdította, s igyekezett lelkükbe a jó magvait elhinteni. Igen sok este látták őt a ház előtt a gyerekekkel játszani, hallották, amint a padon ülve beszélt nekik és a katekizmust magyarázta. Társaira határozottan jó hatással volt.

Évi lelkigyakorlati, melyeket az iskolában végzett, előmozdították belső fejlődését. Ezekről három füzetet írt tele; amint múltak az évek, úgy gazdagodott, önállósult a tartalom.

Hosszú, szépen fogalmazott példákat és elveket rejteget az első kis füzet és az előadó szavai nyomán ez tör fel a negyedik lelkéből: *„A mi halhatatlan lelkünket Istentől kaptuk, Istenért kell használnunk.”* Három szót húzott alá az egész füzetben: Isten, bűn, pokol. Isten nagysága megérintette, elfogta a bűn irtózata, megrázta a pokol borzalma, hogy aztán mindent elsimítson benne a szentgyónásról szóló elmélkedés és föllelkesítse annak a misszionáriusnak példája, akit félig agyonverték a pogányok... , aki mégis, mikor hívei menekülésre biztatták, így szólt: *„Nem hagylak el, nagyon szeretlek benneteket.”*

A hatodikos gimnazista füzete elején így kérdez: *„Hol találjuk Krisztust?”* Feleli: *„Megtaláljuk a szenvedésben, örömben, bánatban, kötelességteljesítésben és minden helyen.”* Hogy elég nyomatékossá tegye maga előtt ezt a programot, megállapítja: *„Tehát nekünk nemcsak magát az életet, amit kaptunk, kell az Úrnak visszaadnunk, hanem egy szép, pompás, napsugaras palotát kell építenünk az időpercek tégláiból, meszéből, habarcsából.”*

Mennyire nem sejtette még, hogy ezt a költői képet valóra kell váltania. Napsugaras palotát fog építeni, az időpercek idegtépő lassúságából, a test kínjainak meszéből és a lélek fájdalmainak habarcsából.

Erre nem gondolhatott még. Legfeljebb azt tudta, hogy ez a palota nem épül könnyen. Napsugár alatt nem a hős és vértanúlélek legigazibb örömét értette, hanem a diákvígságot, melyet a három csendes nap után jókedvvel ápol. Nagy vígan vezette cserkészbarátait nagyanyjához, ahol minden sziklára fölvitte őket, tűzrakásnál és főzésnél készségesen segített; tréfái pedig valóban bearanyozták az egész napot.

A vígságra, a tréfára megvolt a hajlama, ami aztán eredeti helyzetekbe is vitte. *„Ha így visszagondolok rá – írja egyik osztálytársa –, csak egy „Enfant terrible”-t látok magam előtt, aki gyakran a legképtelenebb ötleteivel tartotta fenn az állandó érdeklődést és támasztott nem egyszer általános kacajt. Borzas, szőke feje minden „rumliban” bent volt, ilyenkor elfelejtette súlyos helyzetét, amely valamennyiünk előtt ismeretes volt, mert sohasem szégyellte elmesélni.”*

Egy téli délután havasan, vizesen indult haza a ródliázról barátaival. Hogy meg ne fázzanak, bekopogtak az egyik pincébe. Ingyen mégsem akarták használni a meleget, azért hát Kálmán összes pénzét, 50 fillért rászánta és kért a tavalyi rizlingből.

Emelődtek a kis poharak, kiürült a kancsó és a ruhák még nem száradtak meg. Kálmán kölcsönkért 50 fillért barátjától és újra kocintgattak.

Kint azalatt beesteledett. Végre mégis csak haza kellett menni. Nekiindultak a sötét, síkos útnak. Ródlira nem mertek ülni, féltek, hogy nekifutnak valaminek. De a lábuk sem nagyon bírta, csetlettek, botlottak és jó darab utat nadrágjukon tettek meg...

3. A téglagyári munkás

Rácvároson rosszul mentek a dolgok. A bérbeadott kis föld nem hozott eleget. Veszélybe jutott a gimnázium.

Kálmán takarékoskodott, ahogy lehetett. Szegényesen járt, szűkösen étkezett, de a helyzet ezzel sem fordult jobbra.

Egy nap aztán nagyot gondolt. Segített ő már egyszer a mérnököknek. Úszónadrágban, mezítláb, egysorban a felnőttekkel! Elég erős lesz a nehéz munkához is. Éppen akkor fejezte be a gimnázium hatodik osztályát. Mit csináljon hasznosabbat a vakációban. Elment a téglagyár irodájába és munkát kért. Fölvették. Kiállították igazolványát, bejegyezték személyi adatait és mehetett a munkások közé.

Először könnyebb beosztást kapott. A kis agyagszállító kocsikat engedte le a gödörbe. Nemsokára azonban a férfiak munkáját vállalta. Talicskázott. Egyre többet és többet rakott, lassan annyit, mint a legerősebb.

Kopott, piszkos nadrágban, átizzadt poros trikóban, vidám, mindig nevető arccal tolta terhét a sorban. Naponta tíz órát. Közben a pihenő időben nagyokat fürdött a ciszterna jéghideg vizében. Hiába mondták neki az öregebbek, hogy megárt. Ő csak nevetve válaszolta: „*Edzem magam.*”

Hetedikes korában egyszer maláriát kapott és az orvos azt mondta, vegyen be öt kinint minden nap. Meg is tette egy ideig, de elunta és egy reggel, mielőtt munkára ment, egyszerre bevette mind az ötöt. Eleinte jól igazgatta a gépet, de aztán észrevették, hogy nem nagyon tud magáról. A gyárvezető elparancsolta a gép mellől. A munkások ijedten sajnálkoztak rajta, ő pedig mikor jobban lett, nevetve mondta: „*Most aztán alaposan ráijesztettem a maláriára.*” Igaza volt, meg is gyógyult e bajból.

Munka után az esti órákban akárhányszor kiment az egyik barátjával az erdőbe, rőzsét szedni, máskor meg cipőjét javítgatta, talpalta, beledolgozva az éjszakába is. És ez így tartott egész nyáron, sőt több nyári szünetben is. A gépház egyik gerendája hat méter magasságban őrzi nevét: „Torma K. 1930/31., 32., 33.” Ő véste azt oda.

Munkatársai megszerették. A kopott, sovány fiúban a munkás-szívek megéreztek valamit. Lehetetlen volt észre nem venni lelkének sugárzó, tiszta derűjét, töretlen csillogását, hatalmas akaraterejét, amellyel minden nehézségen átlendítette magát. Azt a nagy szívet, amelybe mindenki belefért és amelyben benn is volt mindenki, aki közelébe jutott... Azt a szeretetet, amely érdeklődésben, figyelemben, jóakarásban, tanácsban, szolgálatokban, segítségben, mindenféle kicsi és nagy önzetlen áldozatban nyilvánult meg nap-nap után.

A pihenő alatt, mikor leültek a tégláégető oldalához, a fárasztó és egyhangú munka után milyen szívesen hallgatták ezt a lelkes fiút, aki kifogyhatatlan volt a tréfában és komoly szóban, akitől a csipkelődés nem sértés, a komoly beszéd nem tudásának fitogtatása, de jóakarató felvilágosítás. Nem bánták azt sem, ha figyelmeztette őket. Sokszor hallottak tőle erős, rendreutasító szavakat. Tudott kérlelhetetlen is lenni, de belátták, hogy igaza van, hiszen ezen a gyereken meglátszott, mennyivel jobb a tisztességes élet.

Sokan fordultak hozzá ügyükkel-bajjukkal. Kálmán segített, ahol csak lehetett. Végighallgatta a panaszokat, kétségbeeséseket, rágalmakat, bűnök áradatát és tudott vigaszt, megoldást adni.

Egy volt közülük. Szerette őket és ezt nem is titkolta. Büszke volt bizalmukra, örült, ha segíthetett; jól érezte magát köztük, mert meglátta lelküket. Ez a szeretet vezette munkástestvérei közé már mint szerzetest is, mikor nagyanyja súlyos betegsége miatt elmehetett Pécsre. Elment hozzájuk. Semmit sem üzent előre. Egyik munkatársnője egyszerre csak elsikoltotta magát munkahelyén. Mindenki arrafelé nézett, és íme: fekete reverendában, mozdulatlanul, mint egy oszlop, Kálmán állt az ajtóban. Arca mosolygott, szeme könnyezett.

Dibin bácsi, az olasz munkavezető tért először magához a meglepetésből: hozzáfutott és átölelte.

Erre a többiek is leugráltak az állványokról és valóságos diadalmenetben vitték végig a telepen. Kálmán pedig beszélt nekik új életéről. Közbe-közbe hol ezt, hol azt kérdezte tőlük. A hiányzók azonnal feltűntek neki. Mindenkihez volt szava, mindenkitől kérdeznivalója. Azt a beteges fiúcskát fogta legelőször kézen, akit diákkorában nem egyszer kikapott anyja kezéből, hogy megmentse a veréstől. Egy pillanatra sem engedte el kezét és egész délután maga mellett tartotta. Találkozott a régi munkatársnővel is, aki egyszer azt ígérte neki: „Kálmán, megbíbalom a reverendádat, ha találkozom veled.” Most Kálmán állt elő: „*No te hős, itt vagyok! Hol a te ígéreted?*” – de a leány zavarba jött és a régi kötekedő hang helyett, csendesén válaszolta: „Nem, nem, Kálmán.”

Sietnie kellett. El akart búcsúzni tőlük. Kikísérték a kapuig, sírtak az emberek, asszonyok, gyerekek egyformán. A régi jótettek emléke felújult a rövid látogatás alatt és a szívek fájlalják annak távozását, akit szerettek.

4. „Életem hegyivonata”

Élete eddig is küzdelmes volt, de a nyolcadik az eddigieknél is nehezebben indult. Édesanyja egyáltalán nem segíthette. Magának kellett a költségeket előteremtenie. Amit a téglagyárban keresett, az is részben erre szolgált. Az egyik vendéglőben a kuglibábukat állígtatta, ez is hozott valamit; télen pedig akárhányszor fafűrészelést, hasogatást vállalt, csak hogy a lakbérhez hiányzó összeget előszerezze édesanyjának. Oktatásokat is vállalt. Két fiút tanított a város két végén. Korán reggelizett és elsőnek ért az iskolába. Kinyitotta az osztályt, rendbetette a katedrát és tanult.

Órák közben azonban maradt a régi mókamester.

A tanulást most már komolyan vette. Szerette a történelmet és a magyart. Németek közül Goethét, Schillert szívesen forgatta. Költeményeiket szerette könyvbetéve is megtanulni.

Ez a rokonszenv azért nem jelentette azt, hogy egy rossz órában elhangzott felhívás „Ucalegont” tűzbe ne borítsa.

Így, nevezetesen október 28-án, Tell Vilmos első fejezetéből kellett egy részt fölmondaniok, mely ezekkel a szavakkal kezdődik: „Ma van Simon és Júdás napja, dühöng a tó és követeli áldozatát.”

Őt hívták föl: „s heut Simons und Judä, da rast der See und will sein Opfer haben.”

Többet egy szót sem tudott mondani. Nem csoda, hiszen a múlt órán felelt és így „számított”. Áldozata lett Simon és Júdás napjának.

Az előadások után, egy órákor nem ment haza, hanem az iskolában készült a következő napra. Négy óráig maradt ott, majd instruálni ment. Itt kávéval kínálták meg: ez volt az ebédje. Innen a másik diákhoz sietett, akivel néha este tízig is foglalkozott. Mire hazavetődött a vacsora már kihűlt, télen a szoba is hideg volt.

Sietve megvacsorált, kopott kabátjába burkolózott, közelebb húzta kis petróleumlámpáját és tanult, hogy jobb bizonyítványt szerezzen. Ott volt asztalán a feszület és rózsafüzér, amelyek látása serkentette őt. Sokszor háromig is égett lámpája és ha már le-lecsukódtak szemei és feje már nem fogott, lefeküdt.

Nekünk különösnek tűnik fel ez a hirtelen szorgalom. Kálmánnak azonban nagyon természetes volt: célt kezdett látni, amelyért érdemes volt erőit megfeszítve dolgozni. Homályosan derengő, távoli fényt vett észre, amely egyre közeledett, amely bizonytalan, ujjongó és kételkedő érzéseket keltett benne, ha feléje nézett. Lehet-e? Én? Hogyan? – Ily kérdésekbe tömörült ez a feltörő érzés, amely vonzotta, de meg is ijesztette...

Mi volt ez? *A szerzetesi élet!* Ki tudná, hogyan kezdődött? Talán ő maga sem. Vagy azt mondhatná: az Isten kegyelme. Meghívás, mely lassan tudatosult, körvonalozódott és végül lehető lett, melyet nem követni, lassankint lehetetlennek látszott.

Utolsó lelkigyakorlatos füzetében már egészen más a hang, mint az előbbieken. Tele vannak akarással, szilárd elhatározással: „*Én akarok állomásokon keresztül feléd rohanni*” – mondja. Mikor a bűnről gondolkodik, így kiált: „*Tudom, a Te büntető karod és én közöttem áll valaki. Egy véres arcú égi vőlegény: fején töviskorona, vállán a szégyen fája, a kereszt... Így robog sisteregve, zúgva, pattogva vonatom előtt a kereszt... De meddig tart ez a száguldás? Örökké talán? Ó nem, nem, elfogy egyszer a sín pár, az állomás neve: halál.*

A vonatom jön már, látom az élet síneinek végét, alatta a mélység, gödör, sírgödör. Lassítok és kiszállok. Vonatom vezető nélkül a mélybe zuhan. De az utas, a lélek, lelkem. Én most már nem robogó, zakatoló, nem sustergő sivitással rohanok, hanem madárszárnyakon szállok nesztelenül a Végállomás, a szent Cél, Isten felé. Már messziről hallok az égi muzsikát, a szeráfok zenéjét, az angyalok légióinak harsogó énekét, melyek TÉGED dicsőítenek, a végtelen szent, hatalmas ISTENT. Én is megszedülve rohanok szent kebledre, átölelem teremtő jobbodat a hála meleg csókját lehelem szent kezedre, mondván: Benned, Benned, Benned bíztam Úristen és te nem hagytál elveszni...

Megrendült lélekkel írta ezt akkor a nyolcadikos diák. Később Torma testvér a betegágyon nem is emlékezett már ezekre a sorokra. De a tartalmát biztosan megjegyezte, és akik így egészben látják életét, csodálkozva kapják föl fejüket e sorokat olvasva: igen, a szegény kis diákot kis kamrájában meglátta Valaki: a Tövískoszorús, a Kereszthordozó és úgy látszik, úgy megszerette, hogy nemcsak kiemelni akarta, hanem magához is emelni egészen a keresztig. Úgy látszik, már akkor elhatározta, hogy ezt az elmélkedést a sínekről végigcsináltatja vele, de megrázóbb valóságban, mint azt a szavak mondják: a test még nehezebb zuhanással fog elválni az utastól, de a lélek ezerszer könnyebb szárnyalással száll majd az üdvösség felé.

5. „Boldog vagyok”

A nyolcadik osztályban írt lelkigyakorlatos füzet e szavakkal zárult: „*Igen, Uram, én dolgozom és imádkozom szent célomért, hogy valamikor, néhány év múlva, mint Jézus Társaságának lelkes tagja, dolgozhassam Egyházamért, Hazámért és Ad Majorem Dei Gloriam.*”

Íme a titok, a cél, amelyért dolgozott és tanult a késő éjszakában. Most már megvalósításán gondolkozott.

Ez a gondolat foglalkoztatta őt sokszor, mikor vasárnaponként a pécsi Jézus Szíve templomban a jezsuita szónok beszédeit hallgatta. Magában, úgy látszott, döntött már, hiszen minden félénkség nélkül kezdte tervét ismerőseivel közölni. Azok ajánlották neki, hogy menjen el a Pius-gimnázium rektorához.

Esős decemberi napon kopogtatott P. Rektor szobájának ajtaján. Röviden végzett. Előadta jövetelének tárgyát, meghallgatta a jezsuita-rendbe való bejutás föltételeit és szívében új lelkesedést, bátorságot érezve lépett ki az ajtón. Tetszett neki minden, amit hallott. Most még lelkesebben fogott a tanuláshoz.

Segíteni kész, alázatos lelkületét azonban nem zavarta meg a jövő magasztos hivatás gondolata. Egyik este R. néni, rácvárosi hadiözvegy, Tormáéknál volt és azon tépelődött, hogyan fogja hazaszállítani azt a mázsa szenet és félmázsa fát, melyet jótékony lelkek adtak neki. Ha fuvarost fogad, akkor elmegey az a kevés pénze is, ami van. Kálmán, miután meghallotta a dolgot, rögtön ajánlkozik. „*R. néni, én elhozom magának a fát és a szenet, csak jöjjön velem.*” Másnap szerzett egy taligát és beállított R. nénihez, aki szabadkozott és nem akarta elfogadni a szívességet, de Kálmán nem engedett. Útnak indultak tehát a havas, fagyos városi utcákon. Kálmán ekkor nyolcadikos gimnazista volt.

Amikor a teherrel a vasútról hazafelé tartottak (kb. 45 perces út), a forgalmas Rákóczi-úton találkoztak Kálmán egyik osztálytársával, aki meglepődve így szólt: „Mit csinálsz, Kálmán?” – „*Képzeld, – felelte ő mosolyogva – felcsaptam fuvarosnak!*” Erre leült a taligára és jóízűen elbeszélgetett iskolatársával. R. néni, hogy ingyenfuvarosát megkímélje a hasonló találkozástól, azt ajánlotta, hogy menjenek a mellékutcán, de Kálmán kedélyesen válaszolta: „*Csak menjünk erre tovább, hisz nem loptunk.*”

A hivatás gondolata most már nem aludt el többé és mindig komolyabb munkára serkentette. A vizsgára már nagyon is alaposan készült, az érettségi is jó eredménnyel végződött. Nyugodtan térdelhetett hálaadásra a belvárosi templom Szent Ignác-oltára elé.

Nem sokkal később örömmel kiáltott az utcán egyik barátjának: „*Te, jezsuita vagyok! Tegnap délután fölvetted a P. Provinciális!*”

Ezzel már le is zárult életének ez a szakasza. Most már egész szívét-lelkét hivatása, elutazása töltötte be.

És mégsem! Ha örül, hadd lássa mindenki! Ha búcsúzik, senkit sem hagy itt szó nélkül! Torma marad ő azért, nem tagadja meg természetét.

Egyik barátjánál legénybúcsút tartottak. Koccintgattak, gramofonra énekeltek, táncoltak. Kálmán sohase tanult táncolni, de mégis ő bokázott, rúgta a port a legjobban.

– Aztán, ha szerzetes lesz, tartsa meg a jókedvét – szólt oda neki a házinéni.

– *Fölfogom a reverendámat és úgy táncolom végig a rendház folyosóit* – kiáltotta vissza vidáman.

Az idő repült, sietni kellett a beszerzésekkel, csomagolással. Kálmán jókedve mindvégig kitartott, s arca csak akkor öltött meghatódott komolyságot, amikor az állomásra kísérték. Visszanézett és nagyot sóhajtott.

Mikor a vonat megmozdult, átölelte könnyező édesanyját, megcsókolta és így szólt: „*Ne sírjon, édesanyám! Hiszen én most olyan boldog vagyok.*”

Fölugrott a lépcsőre s integetett, míg látta barátait és édesanyját, akinek fájdalmat kellett okoznia olyankor, amikor ő olyan nagyon boldog volt.

II. rész – Az új családban

1. Hála Istennek

1933 nyarán (augusztus 19-én) érkezett Kálmán Budapestre. Az állomáson már testvérek várták. A villamost Kálmán gavallérosan fizetni akarta, és csak akkor nyugodott meg, mikor hallotta: „Most már mindegy, hogy ki fizeti, egy anyának vagyunk gyermekei.”

A nagy fehér kosár miatt háromszor is visszatessékelték a villamosról, míg aztán a negyedik próbálkozásra megtúrték a peronon.

A forró nap szinte olvasztotta az aszfaltot és leégette még a kedélyt is. A kis csoport mégis nagyon vígan közeledett a noviciátus felé. Mikor az izzó napsütésben előfehérlett a Manréza, Kálmán előrefutott, nagyot ugrott, lekapta kalapját és sugárzó arccal kiáltotta: „*Deo gratias! Hála Istennek!*”

Szétvetett karokkal állt ott, a nélkül, hogy többet tudott volna szólni. A hatalmas épület, amely előtte valami titokzatos és ismeretlen nagyot rejtegetett, egészen megbűvölte, és ő karjával együtt lelkét is kitárta, hogy befogadjon mindent, amit itt hallani fog.

A szeretet és figyelem, amellyel fogadták, még inkább kitágították lelkét. Gyönyörködött a kis kápolna aranyos oltárában, az ebédlőterem képeiben, hosszasan elálldogált a teraszon, napközben a köröskörül elterülő erdőt, esténként a fényben úszó várost, vagy a csillagos eget szemlélve. Az üdülési időkben hangos volt, vidáman kacagott a fürdőben, de ha fekete talárisban közeledett valaki hozzá és mondott valamit, akkor semmire sem figyelt tovább és semminek sem örült úgy, mint a rendelkezés teljesítésének. Ezt a készséges hangot mindenütt olvashatjuk írásában. Nem gondolt ő most kitervezett jövőre, ő most hallani akart sokat, sokat az Úr Jézusról és mindent, mindent meg akart érte tenni!

Az első naptól fogva vidám volt és nyíltszívű. Mindent buzgón végzett, napirendet, szokásokat, reggeli elmélkedést, esti litániát... Tetszett neki a sok változatos gyakorlat, és ezért szívesen végezte, nemcsak a kirándulást a közeli hegyekbe, vagy a fürdést, hanem a lelkiolvasásokat és imádságot is.

Derült hangossága csak a beöltözés előtti három napon tűnt el. Egyszerre elmélyülő, csendes lett Torma testvér, mert lelkigyakorlatot végzett, készült a megszentelt ruha fölvetelésére.

Szeptember elsején azután megérte szerzetes életének egyik legnagyobb örömét: beöltözött. Erről így számol be anyjának:

„Szeretett kedves Édesanyám!

Nagy ünnep a mai nap az én életemben. Elértem és megértem azt a napot, amelyet oly vágyva vártam. Tegnap az előadóba hívott a házicsengő s ott könny szökött a szemembe. Az asztalon sok-sok fekete taláris, szerzetesi kereszt, szabálykönyv, rózsafüzér és egy szál fehér szekfű. Az egyik asztalon ott volt az én nevem is, C. Tormáé.

És a mai nap, miután megcsókoltam a reverendát, magamra öltöttem. Mit jelent ez? Krisztus katonája vagyok!”

Ettől a naptól kezdve még inkább belevetette magát a lelkiélet gyakorlataiba: kíváncsian, imádkozva, nagy vággyal a jobb, a tökéletes után. A napirend gyakorlatait lelkesen, hűségesen végezte, megtalálva ezekben is az Isten akaratát. Egész jezsuitának érezte magát, de nagyon várta a harmincnapos lelkigyakorlatot, tudva, hogy ez lesz az az alap, amelyen szerzetesi élete fölépül. Közben imáival, elmélkedéseiben oktatja, fegyelmezi, feddi magát. Lejegyzett szavai buzgóságot, életet árulnak el: „*Felebarátaimban Krisztust látom! Elöljáróimban Krisztust látom. Szeressük egymást, mert egy a hivatás!*”

„Ne csatornák legyünk, hanem kádak, amelyből kicsordul. – Ma nincs kenyér. Miért? Mert távolodik a társadalom Krisztustól és elveitől.”

„Krisztus ártatlan volt és szenvedett. Mária szeplőtelen volt és szenvedett. Nem lehet Istenhez közel jutni, csak a k e r e s z t által! A töviskoszorú a mi koronánk.”

Miközben a napirendnek, kötelességének élt, gondolt ismerőseire is és minden külső eseményről híven beszámolt nekik: „Kedves M... néni! Hálás fiú szeretettel köszöntöm a ‚clausura‘ csendjéből. A levéllel sok imát küldök, melyeket a ‚mellékelt‘ kápolnácskában Önért és kedves családjáért az Úrnak följajánlottam... Sohsem fogom elfelejteni, hogy amikor búcsúztam, Önök sírtak. Siratták azt a fiút, aki meghal a világ számára. Tudom, hogy nehéz az elválás és nehéz a felejtés azok számára, akik szívünkhöz nőttek, akik szeretetünk tárgyai. De mondja, kedves Néni, melyik a szebb, nemesebb és magasabb élet? Nem az-e, ha mint Krisztus lelkes katonái, tele hittel, idealizmussal, az öntökéletesedés és az apostoli buzgalom útján, embertársaink halhatatlan, örök életre teremtett lelkét megmentjük?...”

Novicius éveinek egyes eseményeit kis titkosírású füzetkébe jegyezte. Íme néhány bejegyzés:

„Szeptember 1. Beöltözés. Jézus Szívének ajánlom magamat és tisztaságomat.”

12. „Fürdés. Fenomenálisan fürdök.”

14. „Jánoshegyen. Csodaszép vidék.”

26. „Rémesen vigyorgok a fölolvasás alatt”

Hónap vége: „Hála Istennek, haladtam a lelkiéletben.”

A noviciátus keretében többször akadt kézimunka is. Ebben mindig vezetett C. Torma. A krokett-pálya mellett fel kellett tölteni a parkot. C. Torma szürke munkásnadrágot szerzett. Letette talárisát és neki! Csak úgy égett keze alatt a munka. Ő lett a munkavezető, tervező, hangulatsínáló.

Ha megindult egy-egy kisebb szikla, nevetve kapta el és illesztette helyére. Ha ketten-hárman ügyetlenkedtek egy nagyobb darabnál, felkacagott, nekifeszült és maga elmozdította. Forgott a csákány, csurgott a veríték, élvezte ezt. Szerette az erős fizikai munkát.

De bármennyire elmerült is a noviciátusi életben, mindig visszagondolt azokra, akiket szeretett, akik segítettek. Még augusztusban írt egykori plébánosának, aki a ciszterciták gimnáziumába segítette annak idején:

„Örömteli szívvel üdvözlöm a Manréza szent falai közül és egyben jelentem szeretett bérmaapámnak, hogy augusztus huszadikán beléptem Jézus Társaságába. Hogy milyen szép és kedves itt minden, és hogy milyen jó az isteni Mesterrel egy fedél alatt lakni, azt el sem mondhatom.”

Mások sem maradhattak el és szeptember végén befutott C. Torma levele egyik barátjához. Hívatás-szeretetről tesz ebben vallomást.

„Úgy gondoltam, hogy neked nem is írok, de mégis rászántam magam! Hogy vagy? Tanulj szorgalmasan! És akkor, ha érettségiztél, felhúzhatsz ezt a tradíciókban oly gazdag taláriszt, melyet sok szent, boldog és vértanú viselt. Nem azért, hogy dicsekedjem, de ne hidd, hogy van még egy olyan nagy múltú reverenda, mint a jezsuita taláris. Ezt az egyszerű fekete talárt viselte Szent Ignác, Xavéri Szent Ferenc, Szent Alajos, Szent (Berchmans) János, Szent Szaniszló, Szent Alfonz..., a kassai vértanúk, Pázmány, Faludi, Sajnovics. Csekélységem igen jól érzi magát itt. Micsoda család ez a noviciátus! Huszonheten vagyunk. Amen dico vobis (bizony mondom nektek): Ha százszor kellene pályát választanom, a k k o r is jezsuita lennék.”

Novemberben már nem lehetett lehűteni C. Torma lángolását. Szenvedni, szeretni, mondta a szeme, ragyogó arca. Az üdülések alatt föl-fölkialtott:

„Carissimi, milyen jó is nekünk!”

Az üdülések alatt sokat beszélt diákéveiről. Szinte az egész tanári kar, az osztály minden tagja ismert lett a noviciátusban őáltala. Sokszor gondolt és beszélt azonban az elhagyott munkásokról, a vergődő világról is. Ilyenkor nagy vallomásokat tett Jézus szeretetéről, a

Társaság, az új élet iránti nagyrabecsülésről. Buzgalma természetesen a penitencia felé hajtotta, vezekléssel akarta megszerezni a kegyelmeket a lelkek megmentésére. Egészen a véres túlzásokig vitte nagy lendülete, lelki mohósága, és csak az engedelmesség tudta a korlátok közé szorítani mindig többre vágyó lelkét.

2. A nagy kohóban

Egy napon a noviciusok Máriaremetére, kedvenc sétahelyükre zarándokoltak P. Rektoruk vezetésével, hogy a Szent Szűz pártfogását kérjék lelkigyakorlataikra. C. Tormának este nagy volt a jókedve, az üdülés alatt lelkesedett, „kitombolta” magát harminc napra, de a csengő jelére egyszerre elkomolyodott az arca, az elmélkedési pontokra menve már összeszedett volt és nem nézett mindenfelé. A négyszer egyórás napi elmélkedések alatt még jobban eltemette arcát, s csak magános üdülései közben engedett meg magának egy-egy ártatlan tréfát, kezében rózsafüzérrel, mosolygó arccal.

Nagyon sokat írt, minden elmélkedést hosszasan. Napról-napra jól aláhúzogatta Szent Ignác elmélkedésének lényeges gondolatait, hogy így könnyen megtalálja azokat.

Az idegen szemlélőnek talán különösnek tűnt volna föl ez időben a noviciusok viselkedése. Feltűnt volna a sok lehajtott fej, a gyakori csengetés, amely az elmélkedésekre és a többi pontosan előírt gyakorlatra hívott; feltűnt volna, hogy milyen gyakran nyílik és csukódik a kápolna ajtaja, de mindezt harminc napon át látva bizonyos egyhangúságra, változatlanságra, nehéz, a fiatal természetnek talán nem is megfelelő életmódra kezdett volna gondolni. Pedig igazságtalanul. Igaz, a szem nem látott érdekességet, mert ez a harminc nap távol volt mindentől, ami külsőség, ami a belső embert zavarhatja. De ha a homlokok mögé lehetett volna látni: milyen gondolatok forogtak ott, milyen csaták folytak a szív mélyén!

A lelkigyakorlatozó C. Torma nem találta hosszúnak és unalmasnak az időt. Megragadta őt a gondolatok tömege, meggyőzte az igazság, amelyről hallott, vonzotta a nagyszerű, amely kitárult előtte.

Új világ képe alakult ki előtte, szebb, igazibb, mint amit eddig ismert, és ez szívét, lelkének minden érzelmét megfogta.

Leszámolt magában a bűnnel, megtisztult, rendezte számadásait az Isten színe előtt szemlélve a nagy és örök igazságokat. Majd a jászol Kisdede jelent meg neki, a másik világ hírnöke, szegényen, egyszerűen. Megszerette e szegénységet, egyszerűséget, amelyet életében úgyis annyiszor tapasztalt. Követve e Kisded növekedését, vele ment Názáretbe is, hogy megtanuljon engedelmeskedni, a világ elől rejtőzni. Majd elvonult előtte a tanító, szenvedő, megdicsőülő Mester, hogy lelkébe vesse el nem múló igéit, a szenvedés szeretetét, és a mennyei dicsőség vágyát.

Közben pedig, mint határállomások beleégtek lelkébe a nagy szentignáci elmélkedések: Krisztus Királyságáról, a Két Zászlóról, a Három Emberpárról, amelyek nyomán nemcsak gondolt, látott és megilletődött, de döntött is, hogy katonásan, hűségesen fogja követni a Vezért, Krisztust, aki Jeruzsálem, az üdvösség városa körül táborozik. Ő, aki a munkások között eddig is igyekezett lelkeket menteni Krisztusnak, most még tudatosabban ajánlja meg magát a sátán elleni harcra. Egész szívével, minden érzelmével megszerette a legnagyobb Királyt, Krisztust. Vállalkozott arra, hogy hasonló lesz hozzá, ugyanazon ruhát hordja, ugyanazon kenyeret eszi és ugyanazon utat járja, mint Ő, vagyis az alázat, a szegénység és megvettetés ruháját, kenyerét és útját.

C. Torma, mint későbbi élete jól mutatta, vállalta az alázatosság harmadik fokának az útját is, amelyben a léleknek csak egy vágya, törekvése van, – hogy hasonló lehessen egészen Ahhoz, akit szeret: Jézushoz.

3. A program

Imádság és szent elhatározások ideje volt ez a harminc nap C. Tormának. Viselkedésén, jegyzetein meg lehetett látni, hogy új emberként akart kijönni a lelki fürdőből, hogy meg is akarja valósítani azt, amit elhatározott.

Pedig kemény dolgokat határozott. *Harcot a „kis dédelgetett szenvedély ellen.” „Főhiba, jellembevágó hiba nálam az önzés. Magam másnak tüntetem fel, mint vagyok, szeretem, ha dicsérnek, fáj, ha megmondják hibámat, hiú vagyok, sok a külsőség. Júdás bukásából meg kell tanulnom, hogy őszintének kell lennem az előjáróval! Krisztust látom benne. Hittel megyek szobájába és vígan jövök ki. Én azt akarom, hogy ne csak a gyónásban legyen lelkem előjáróm előtt olyan, mint a pohár víz, hanem azon kívül is, hogy a gyónási titok ne feszélyezze a nevelésben és a tökéletesség útján való vezetésben.*

Engedelmesség: itt az Úr Jézust akarom követni, kinek első szava: „Ecce venio”, az utolsó: „Consummatum est”. (Íme, jövök. Beteljesedett.)

Tisztaság: erre a törékeny edényben hordott drága kenetre vigyázni fogok. Az angyalok tisztaságát utánzom: kerülöm a tétlenséget...

Szegénység: itt is kívánom követni azt, Aki azt mondotta magáról: „A rókáknak barlangjaik, a madaraknak fészkeik vannak, de az Emberfiának nincs hová lehajtsa fejét.” Örülni fogok, ha foltos ruhát kapok. Nem fogok méltatlankodni, ha kopott a bútor, ha hideg a szoba, ha az étel nem éppen fogamra való, ha eldugott szobába kerülök. Krisztus követője nem válogathat akkor, mikor millió és millió éhezik, fázik, rongyokba takarja sovány testét és nemcsak felnőttek, de ártatlan kicsinyek is.

Eucharisztikus élet: a szentséges pár szenvedett, türt, akármilyen nehéz is volt az élet. Könnyűvé tette az, hogy Jézusért tette. Ha ránézett aranyászóke fűrtjeire, ragyogó tiszta arcára, kék-ég szemébe, mosolygó ajkára, kicsi kacsóira, örömtől repesett a szíve, könnyűvé vált a szenvedés, gazdagsággá a szegénység. Ugyanígy nekem szerzetesnek. Életem központja a kápolna, az Eucharisztia: Ha fáj valami, ha félreértetek, ha rosszindulattal vannak irántad, ha nem értenek meg, ha nehéz a közös élet, az önmegtágadás, az önsanyargatás, a megalázkodás, – menj a tabernákulum elé és ott panaszold el. Hidd el, Torma testvér, meggyógyul a szíved. Nézd azt a végtelen Istent megalázva a kis fehér ostya színe alatt, nézd, kit a szeráf-angyalok arcra borulva imádnak, és könnyű lesz, ami nehéz, édes lesz, ami keserű és meleg, ami hideg.

Közös életben is a názáreti ház életét szeretném, jobban mondva a k a r o m követni... Én is ilyen családias életet akarok élni az én nagy és egyetlen családomban, Jézus Társaságában. Önzetlenül dolgozni, megérteni a másikat, előzékenynek lenni szeretett testvéreim iránt. Udvariasság, megvigasztalni a búsuló testvéreket, felvidámitani a szomorkodó carissimusokat, a vigasztalanság idején is mosolygó arcot vágni... Ments Isten, hogy nekem is azt kelljen mondani, amit egy szegény apáca mondott: „Szeretjük Istent és keserítjük egymás életét.”

Hősies felebaráti szeretetre szánja el magát... odaadó bizalomra az isteni Gondviselésben. Életprogramjának csak utolsó pontja kidolgozatlan: „Önmegtágadás és önsanyargatás” – írta oda és semmi mást. Talán nem volt még tudatában annak, hogy mit és mennyit kíván tőle az isteni Főlség? Nem tudjuk. Az bizonyos, hogy mikor később megkapta a keresztet, azt olyan lélekkel viselte, hogy minden jóföltételt meghaladt. E fejezetet az isteni Gondviselés írta meg... szenvedéssel tisztítva meg lelkét az örök életre.

4. Egy levél

Közeledett a karácsony. C. Torma írásaiban megmutatta, hogyan valósítja meg lépésről-lépésre, fölbontva, állhatatos kitartással, amit a lelkigyakorlatokban ígért.

Megmutatta énjét is. És ez sok vonásban közös a régi Kálmánnal, hiszen lelkének épületét nem rommá-döntött önmagára, hanem a megnemesített természetre kellett építenie. Jellemző lelkületére a karácsonyi levele:

„Szeretett Édesanyám!

A nemrég született Kis Jézus meleg szeretetével köszöntöm! Talán már azt gondolja, hogy meg is feledkeztem Önről. No, ne higgye.

A harmincnapos lelkigyakorlat, gondolhatja, mily mélyen vésődött lelkembe. Egészen átalakított: Az átélt lelki örömeiket, vigasztalásokat és meglátásokat úgysem tudom leírni, majd ha eljön, akkor élőszóval elmondom.

Fő az, hogy jól sikerült. Mélyre raktam a szerzetesélet fundamentumát, melyre majd a Szentlélek segítségével bátran tudok építeni...

A karácsonyt nem is lehet elmondani. Akkora karácsonyfát hozott a Jézuska, hogy alig fért be a szárnyasajtón, egész a mennyezetig ért. Mindenki kapott egy nagy púpos tányér édességet. Volt ott minden... dobozsám sok szaloncukor... küldték a külső jötevők, mert a noviciusokat sokan szeretik. A sok édességtől már csaknem tyúkszem nőtt a nyelvemen!

Éjjélkor három szentmisét hallgattunk. Az első hárompapos nagymise volt, alatta áldoztunk.

Egész január 3-ig ú.n. „kis vakáció” volt. Sok séta, üdülés. Este körülültük a karácsonyfát, mely villannyal van kivilágítva és énekeltünk szép karácsonyi énekeket, magyarul is, latinul is, fél tízig.

Mostanában ú.n. konyhaprobáción vagyok. Ui. Szent Ignác szabályaiban nemcsak azt írta elő, hogy 30-napos lelkigyakorlatot végezzünk, hanem egy hónapi „alacsony” munkát is. Így január 3-án kezdtük ezt a munkát négyen. Negyedikén már vagy kétszáz töltöttkáposztát csináltunk, vagy kétszáz palacsintát, almásrétest, egyszóval egész szakácsok lettünk.

Én úgy gondolom, mire vége lesz egy hónap múlva a probációnak, alig tart össze a cingulum... Ugye, milyen vicces vagyok, de sebj, örüljön Ön is velem.

Itt küldöm Jézus Szentséges Szívének a képét. Tegye rámába és függessze föl a szobában, mert Jézus megígérte: „Megáldom a házakat, ahol Szívem képét fölfüggesztek és tisztelik.” Itt megemlítem, ha lesz egyszer fölösleges pénze, vegyen egy kis csinos képkeretet, fekete, vagy arany színben, mert nekem is van ugyanilyen kérem, de csak rajzszöggel van a falon.

Szeretett édesanyám! Legyen boldog, olyan boldog, amilyen én vagyok: Higgye el, hogy kevés édesanyának adja még a jó Isten, hogy a fia pap legyen, és éppen jezsuita. Kevés édesanya részesül abban a kegyelemben, hogy megérje azt, hogy fia a hófehér oltárhoz lépjen és égő füstnek illatánál bemutassa a végtelen Istennek a legszentebb áldozatot!

Majd legközelebbi levelemben komolyabb leszek és megírom, hogy mi az igazi boldogsága egy jezsuita anyjának...”

A levélben akad egy-két pont, mely Torma testvérré igen jellemző. A karácsonyfadíszítés hangos és élénk lelke ő volt. Általában nagyon szerette a családiasságot, s mivel Jézus Társasága is egy család, mindenkivel úgy érintkezett, mint családtaggal. Karácsonyfadíszítés közben kifogyhatatlan volt a komoly és tréfás beszédben. „*Testvérek, mily bőkezű az Isten*” – hajtogatta és sokan nem is sejtették, milyen szegényes karácsonya volt még nemrég.

Este a csillogós, fényszórós karácsonyfa előtt fáradhatatlanul énekelt a többivel és csakhamar belekezdett kedvenc énekébe, amely pattogva kelt szárnyra és népies zamatával örömteli szent érzéseket keltett mindenkiben:

Hej víg juhászok, bojtárok,
Csörgedeznek a források,
De gyönyörű ez az éjjel
Ám tekintetek csak széjjel.

Nézzétek, Betlehem fölött,
Micsoda nagy fényesség lőtt,
Egy szép csillag amint szállott
A pajta fölött megállott.

5. A „kanyarodón”

Torma testvér útja, amely a földi szenvedések siralomvölgyében indult, lassankint emelkedett a völgyből. A hegy azonban, amelyre emelkedett, a Golgota volt.

Ennek a hegynek a szele nem egyszer megérintette már gyermekkorában. A megpróbáltatás, a nélkülözés, a keményen megszolgált kenyér előtte nem voltak ismeretlen fogalmak. Most a noviciátusban szinte állandóan érte ez a hívogató szél. Nyugodtan indult neki a kanyarodónak, az emelkedőnek. Fenn a szenvedő Mestert tudta, szívében eucharisztikus királyát őrizte. Aszkézise és a szentek élete-példája voltak útravalói...

Társai előtt szinte érthetetlen volt különös, állandó hajlama az egyre több, egyre súlyosabb vezeklésre. Sokan úgy gondolták, kéjeleg a fájdalomban, s lelke egészségtelen irányt vett fel, amikor újabb önmegtagadási alkalmakat keresett és szinte szenvedéllyel vezekelt.

Torma testvér mosolyogva tűrte a félreértést. Nem nyilatkozott az okról, amely őt biztatja, de amely előtte oly világos volt. Vakációkat töltött diákkorában minden lelki gondozást nélkülöző munkások között; akarva, nem akarva mindenféle emberi nyomorúságot meglátott és most, mikor a lelkigyakorlatok világosságánál feltárult előtte a bűn szörnyősége, fiatal, tüzes lelkéből szinte kirobbant a kiáltás: *vezekelni akarok azokért a bűnökért, amellyel Istent megbántották*. Meg kell adnom Istennek az elégtételt helyettük, feláldozom magamat értük, megtérésükért.

Ez volt az egyik ok, mely serkentette önmaga föláldozására. A másik még inkább csak sejtés, mert semmi különösebb jele nem mutatkozott a bajnak; az a néhány betű, amelyet kegyetlen tartózkodással jegyzett le magának 1934 ápr. 24-én, 8 hónappal szerzetbe lépése után: „Kezdődik a TBC.”

Torma testvér nem tulajdonított valami különös fontosságot e betűknek. Szerette az egészséget, mert tudta, hogy Isten országának nemcsak lélekben, de testben is erős munkásokra van szüksége, tudta, hiszen a külföldi missziókba készült. De élt benne a szentignáci gondolat, amely szerint a betegség éppen olyan adománya az Istennek, mint az egészség. Isten akaratát abban is lehet teljesíteni.

Arra nem gondolt, hogy gyógyulása reménytelen, bár voltak percei, amikor biztosan hitte, hogy meg fog halni. Szokásos lendületével túltette magát minden tépelődésen és aggodalmon. Lelke állandó feszültségben, ki nem elégülő imavágyban, szüntelen hálaadásban, istenszeretben, erénygyakorlatokban volt, nem ért rá a testtel törődni. A lélek tudta fölényét, hiszen erejét Istentől vette, a test pedig, amely a titkos kórral küzdött, nagy magasságra lendítette fel a lelket, amely áldozatul adta magát Istennek a lelkekért.

A betegségnek azonban egyelőre még semmi nyoma sem volt és ő örömmel készült arra, hogy a noviciátus egyik kedves ünnepén, Szent József napján, az ünnepi beszédet mondja. Kedves szentje volt Szt. József, s így gondolatai hamar kirobbantak. Munkát csak a fogalmazás adott. Bár összpontosított figyelemmel és fegyelmezetten dolgozott, itt-ott kitört természete: az előadó teremből szabálytalan írógépkattogás, sóhajok, egy-egy felkiáltás hallatszott: a másolás közben is teljesen átélte anyagát.

Lelkesen, minden szavát átélve magasztalta Szt. Józsefet és buzdította hallgatóit arra, hogy menjenek bajaikban Szent Józsefhez. *„Boruljunk le hatalmas égi pártfogónk ragyogó trónja elé és könyörögjünk, rimánkodjunk: segítsd meg, József, Társaságunkat és adj Rendünknek Jézus Szíve szerinti tagokat! Taníts meg a te erényeidre: a tisztaság, a szegénység, az engedelmisség, az alázatosság, az imaélet, a kitartó munka, a szenvedés szeretetére! Taníts meg, hogy a mi égi Anyánkhoz gyermeki vonzalommal ragaszkodjunk! Add, hogy a te nevelt Fiad Isten-emberi Szívét olyan nagyon és áldozatosan szeressük, hogy benne, vele, érte hozzuk meg ifjú életünk nagy áldozatát.*

Add, hogy utolsó álmunk édes legyen, s Jézus, Mária karjaiban az örök életre ébredjünk...”

Betegséget sejtve, de mégis vidáman végezte a noviciátus munkáit. Sőt, mikor a kerti földmunkákhoz talicskákat kellett vásárolni, örömmel vállalkozott erre a szerepre is.

Kora reggel szegényes civilruhába öltözött és két segítőtestvérrel kiballagott a Teleki-térre. Végigmustrálta a kínált talicskákat, tologatta, emelgette és meg is vett három középnagy kubikosfurikot. Fizettek, aztán a Margit-hídon át hazatolták a taligákat.

Másnap este mit sem sejtve feküdt le. Éjjel aztán arra riadt föl, hogy valami meleg fut végig a torkán. Nem értette mi ez, fölugrott, mosdója fölé hajolt.

Meleg, habos vér buggyant ki szájából. Egy pillanatra megijedt, aztán visszahanyatlott ágyára. Itt a vég, gondolta, és – később maga beszélte el – készült a halálra.

Nyitott szemmel feküdt, szerzetesi feszületét kezébe vette és forró imát mondott lelkében, köszönetet a kegyelemért, hogy mehet az Úr Jézushoz. Meg volt győződve arról, hogy meghal. Olyan bőven jött a vér, annyira kimerült. Az idő haladt és ő lassan megkönnyebbült, annyira, hogy reggel előírás szerint végezte lelki dolgait. A vért is eltüntette, sőt úgy gondolta, nem is tesz említést előljárójának, hiszen úgysem komoly dolog az egész. Biztonság kedvéért mégis megemlítette egyik testvérének, aki látta, miről van szó és P. Rektor figyelmét fölhívta a történetekre.

Torma testvérnek meg kellett jelennie. Mit tárgyaltak? Nem tudni, de az aggódó arc elárulta, hogy komoly szavak hangzottak el. Másnap egy kísérővel a háziorvoshoz kellett mennie vizsgálatra.

– Jaj, testvérem, csak ne legyen valami bajom, imádkozzunk egy kicsit, hogy ne történjék semmi – mondogatta villamoson s a várószobában.

Az orvos hosszasan vizsgálta.

– Honnét jött az a vér? – kérdezte.

– Mélyen a torkomból.

– És milyen volt, emlékszik-e rá?

– Biztosan emlékszem. Habos volt, élénk piros.

Újra hosszas vizsgálat következett, lélegeztetés, kopogtatás. Semmit sem lehetett megállapítani.

– Lehajtani a fejet, sóhajtani, mélyen, nem lélegzeni – hangzott ismételtlen. A hallócsó nem árult el semmit.

– Tisztelendő úr, itt egyszerű orrvérzésről van szó. A vér alvás közben lefolyt a torkára s amikor fölébredt, felköhögte.

Sietve öltötte föl talárisát és kint ragyogó szemekkel, mélyet sóhajtva szólt:

– Deo gratias, testvércém, semmi baj.

Így gondolta az orvos és ő is. De gyanús volt állandó láza. A betegterembe költöztették.

Az eredmény meglepő: láza süllyedt, újra összeszedte magát. Már-már arról volt szó, hogy elhagyja a betegszobát. Előjárói mégis úgy gondolták, jó lesz szakértőnek is megmutatni.

Az orvos éppen vidékre készült. Kérte, várjanak a vizsgálattal, amíg ő visszatér.

– Úgysem valószínű, hogy baja van, hiszen már nem is lázas – mondotta.

A vizsgálat így eltolódott egy hónappal s ezalatt C. Torma végezte a noviciátus szokott napirendjét. Vidáman húzódott minden könnyítés elöl, amelyet adni akartak neki. „*Hiszen semmi bajom*” – mondogatta.

Nagyon készült májusi beszédjére. A Szent Szűz iránti fiúi szeretete, lovagi lelkesedése, csodálata, nagy bizalma most megnyilvánulhatott. Ki akarta használni ezt az alkalmat. Nem szónoki kísérletet akart tenni, hanem lelkét akarta kiönteni, hallgatóit gazdagítani.

Hallgatói tudták, hogy beteges, gyengélkedő, de hogy 39 fokos lázzal állt föl az emelvényre, azt nem. Csak a beszéd folyamán tűnt föl tüzes természetének fokozottabb lobogása, eddiginél is lángolóbb lelke. A gyúdi kegyhely zarándokai voltak beszédének képzelt hallgatói, akikbe a Szent Szűz iránti bizalmat akarta beleönteni az esti gyertyás körmenet után... „*Nemsokára én is elhallgatok. Utolsó szavaimra felel tán a visszhang és az éji csönd borul a gyúdi völgyre, de hiszem, hogy beszédem nem lesz pusztába kiáltó, hanem szívetekbe lopja azt az egetindító bizalmat, amelyre ügyis szükségünk van.*

Szükségünk, különösen holnap, mikor majd térdenállva, rózsafüzérrel a kezünkben körülcsússzunk a mi jó Anyánk oltárát, melynek tabernákulumában dobog az ő Fia Szíve. Tudjuk akkor mondani oly nagy bizalommal:

Anyám, nincs munkám, segíts! Anyám, nincs kenyerem, segíts! Anyám, árva vagyok, segíts!... Anyám, gyűlölnek, segíts! Anyám, akit szeretsz, beteg, segíts! ...Anyám, csonka a hazám, segíts! Anyám, kevés a hitem, segíts! Anyám, fagyos a szívem, segíts! Anyám, bűnös vagyok, segíts!...

Befejezésül egy kis történetet mondott el, amelyet egy halász feleségéről beszélnek, aki, hogy férje és fiai hazataláljanak a viharzó tengerről, saját házát gyújtja meg, hogy világítson, irányt mutasson nekik. Ehhez az asszonyhoz hasonlítja Máriát. „*Mária áll a Golgota ormán ilyen emberfeletti erővel, kincsének és szerelmének felgyújtott fáklyája, az ő szent Fia véres keresztje alatt... ott áll... és imádkozik, rimánkodik és könyörög értünk, hogy ez égő áldozat égbemutató fényénél mindnyáján eltaláljunk haza, az áldott Szűzanya drága Fiának, az Úr Jézus szentséges szent Szívének országába...*”

Mintha ennek az áldozati fáklyának fénye Torma testvérré is ráesett volna, mert mostantól ő is megindul keresztrel a vállán fölfelé a hegyre.

Először lelki szenvedések, meg nem értések jönnek, amelyeket szüntelen lángolása, nagy jókedve, és a lelki dolgokban való szertelenségei keltettek. Azt hiszik, hogy rendkívüli utakat keres, hogy becsapja magát. Ő pedig örömmel veszi és viseli a szenvedő, megalázott Krisztus, ruháját.

Lelke szinte csordulásig megtelik Krisztussal. Elmélkedési jegyzeteiben minden Ő: az alázatos Jézus, az engedelmes Jézus, a megvetett Jézus, a szenvedő Jézus, a jó Jézus...

„Jézus, ha egyszer eljött hozzám, onnét nem megy ki, ha ki nem toloncolom. Jézus kizárólagosan. Vagy Istent szereted, akkor szent vagy, vagy más is ott van. Két úrnak nem lehet szolgálni... Jöjj, Uram Jézus! Ha meghalok, övé vagyok!

Semmi sem növeli úgy a szeretetet, mint a kereszt fája. Jézus áldozat. Nekem is azzá kellett volna lennem. Ifjú életemet áldozatul, égő áldozatul, nagylelkűen, mint Ő... Egy templomban hány és hány embert fogad! Imádkozik értem a Nagyszentségben. Az apostolkodás alapja az imaélet. Nem nagy szavak, nem nagy érzelmek, hanem mély imaélet...

Mennyire hódít Ő! Mártírok százezrei, milliói honnét vették az erőt? Bennem ott-e a tűz, az erő? Éget-e, alakít-e, javít-e? És mivel hódít? Szívének szeretetével. Egyet tesz: szeret!... Hát én is!

Lángáldozat! Keresztáldozat, a legtökéletesebb tűz, égő áldozat! Engedelmesség! Ez az én áldozatom! A halál után még ép volt a Szíve, de ezt is átszúratta. Elégni az istenszeretet oltárán – ez az én hivatásom... Jézusom!”

A lelki fájdalmak között, amelyek érték, nagy örömet is kapott: P. Rektor rábízta egy segítőtestvérmek jelentkező fiú oktatását, mivel az hittanból nagyon elmaradt.

Torma testvér nagyon készült ezekre az oktatásokra, és a fiú megjegyzéséből: „Nagyon éli a testvér azt, amit mond” – úgy látszik, hogy elmélkedett szerzetesi élete alatt a hittan kérdéseiről is. Nagy szeretettel adta ezt tovább a testvérenek, most egynek, előkészületül, hogy később sok embernek is beszélhessen.

III. rész – „Jöjj, Uram Jézus!”

1. „Deo gratias”

Július 4-én az ún. „nagyvakáció” első napjaiban a noviciusok Dunakeszibe mentek. C. Torma, bár változóan gyengélkedett, de magasabb lázairól, kisebb múltó bajairól, amelyek azonban a nagy bajnak jelei voltak, mindig hallgatott, és így szintén a közösséggel jött. Vidáman mulatott, szórakozott a többiekkel, délután még a Dunában is megfürdött. Estefelé, hazafelé menet, a vízművek teherautója érte utol a rózsafüzért imádkozó novicius csapatot. A kocsni lassított és a jólelkű sofőr hívta őket, hogy szálljanak föl. Torma testvéren látszott a fáradtság.

– Carissime, kapaszkodjék föl! – mondták neki.

– *Nem vagyok én fáradt, testvérek, gyerünk!...* és a gyalog menetelőknél maradt. Az elmélkedési pontokat az úton kellett elkészíteni. De ki adja? Torma testvér vállalta. S már beszélt is.

Arról, hogy íme, mások mi minden után futnak az életben. Mi csak egyet keresünk: Jézust.

Vallomás volt ez, de mintha semmiképpen sem magáról beszélt volna. Azt mondta el, aminek, – véleménye szerint – be kell töltenie a szerzetes lelkét. Jézus, Jézus. Nem gondolatok egymásutánja, de meggyőződés, hit, erő volt minden szava, amellyel körülfogta a Legnagyobbat, Jézust. *„Olyan nagyon, utolsó gondolattal is, az utolsó leheletig kell őt szeretni”* – fejezte be szavait.

Otthon fáradtan feküdt le a novác-sereg, nem is sejtve, hogy Torma testvér most lázat mér, vizes ruhát tesz homlokára, mert nagyon fáj a feje, lemossa arcát, mert az nagyon ég, s amikor a párnára hajtja fejét, nem tud aludni, mert lüktet a halántéka és zúg a feje, hiszen a láza 39,2 fok.

„Rosszullét, állandó magas láz, köhögés. Majd úgy dolgozom, mint egészséges koromban” – olvassuk e napokról jegyzeteiben. Nagyszerűen értett – csupa jóhiszeműségből – bajának leplezéséhez, előjáróinak, társainak egyszerűen nem tűnt föl, hogy beteg. Pedig: *„38,9 fokos lázzal fekszem. Ó, édes Jézusom, meddig szolgálhatlak még híven? Holnap is? Add! Ó, Jézus Szíve!”*

A második nagy kirándulásra – Visegrádra – azonban már nem engedték. Másnap kellett kimennie a budakeszi Erzsébet királyné szanatóriumba, vizsgálatra. Délelőtt otthon négy misét is hallgat. Följegyzése szűkszavú, de mindenre fényt vetve tudósít az eredményről: *„Teljesen beteg vagyok. Minél előbb szanatóriumba. Deo gratias! Üdülés alatt még a testvéreknél. 39 fokos láz. Délután már betegterem. Fekvés. Fertőző vagyok. Deo gratias!”*

Július 12-én ezt jegyzi fel: *„Megadta az Úr a keresztet, megadja a kegyelmet is. Ó, de mennyit, hogy hordozzam nemcsak megelégedéssel, de örömmel is. Vigasztalás, lendület megvan, jókedv, bizalom is. Meghalok? Nem halok? Mindegy. Szeretném soká vinni a keresztet.”*

Lelkületéről, amellyel a szenvedést fogadta, szép bizonyosságot nyújt az a levél, amelyben édesanyját értesíti betegségéről:

„Júl. 11... (Ez ám a lakodalom.) Orvoshoz mentünk! Ez az a tüdőspecialista, akit említettem, amikor Pécsen voltam, ha jól emlékszem. Ő fogad a budakeszi szanatóriumban, ahol K... testvért kezelték. Háromnegyed óra gyalog a Manrézától, ti. arra már nem jár villamos.

Vizsgál: kopogtat, kell sóhajtani, mélyet lélegezni... rajzol az asztalon lévő tüdőmintába... Gyerünk a röntgenre... Megvizsgál ő, meg egy ősz orvos még. „Egy óra múlva kap választ – így szól – kedves tiszt. úr, addig sétáljanak a parkban.”

Egy óra múlva válasz: Kedves tiszt úr, ön beteg, és pedig súlyosan... állandóan feküdni kell... és minél előbb szanatórium, de minél előbb... a többi P. Rectorral elintéztem telefonon.” Itt a velős, rövid felelet.

Édesanyám, gondolja, hogy én megijedtem... dehogy, sőt olyan kimondhatatlan földöntúli öröm fogott el, amit csak azok éreznek, akik az édes Jézust meg az ő keresztjét, olyan nagyon, olyan igazán szeretik.

Alig is vártam, hogy hazaérjünk. Elmentem a kápolnába és megköszöntem az édes Jézusnak; hogy Ő olyan nagyon szeret, mert egy kicsit adott keresztjéből (bizony csak kicsit), hogy viseljem vele és érte, olyan türelemmel és szeretettel, sőt örömmel, mint Ő. Jutalmul örök életet, meg szeretettől lángoló szent Szívét adja!!!

K. Édesanyám! Önnek is így kell tennie...”

Közben a ház tagjai kilencedet kezdtek érte. Ő is. „Novénát kezdünk – írja – nagy, nagy bizalmat érzek. Kijelöltem egy négy-öt órára való imát. Elgondolom: Édes Jézusom! Megint Hozzád megyek, megint Hozzád folyamodom. Drága Szent Szív, hiszen Te csalogatsz, Te édesgetsz magadhoz: mindnyájan énhozzám jöjjetek, kik sírtok, kik betegek vagytok, kiknek fagyos a szíve, kiknek beteg a tüdeje... nézzétek, nyitva van Szívem ajtaja, csak jöjjetek, zörgessetek, keressetek.”

„Júl. 24. A novéna vége. Te Deum laudamus! Vége a novénának és a kereszt nagyobb lett! Tehát mégis nagyon szeretsz, Jézusom. Hiszen az isteni szeretet lángjainak nincs nagyobb tápláléka a kereszt fájánál' (Sz. Ignác). A novéna alatti elmélkedések közben kegyelemből indítatva elhatároztam, hogy e betegség összes szenvedéseit a halál fájdalomával együtt tiszta szándékkal felajánlom, hogy Jézus Szívének kárpótlást nyújtsak az én kedves novicius testvéreimért (az újakért is) és azok előljáróiért.”

A keresztet elfogadta, teljes súlyával vállára engedte nehezedni s megindult azon az úton, amelyen csak választottak haladtak: a nagy szenvedők sorába állt be, akik nem vonszolják keresztjüket, hanem mosollyal, rugalmas léptekkel sietnek vele előre, másokat segítve, magukról megfeledkezve, a célt: Jézus Krisztust nézve, a Szenvédőt, aki Golgotájával megszerezte számunkra a nagylelkű keresztthordozás kegyelmét.

Hogy mit vállalt ilyen biztos mozdulattal, azt a következő napok kezdték sejtetni.

„Megnyugodtam Isten akaratában! Fulladok...” – írja s ki tudja átfogni, mit jelent ez a sors: életerős fiatalember, tehetetlenül vergődve élet és halál között, ajkán a teremtményhez legjobban illő szavakkal.

Állapota annyira aggasztó volt, hogy addig is, míg a szanatóriumi ügye elintéződik, beszállították az Új Szent János kórházba.

A betegségről nem panaszkodott, pedig állandóan nagy lázban égett. Kezelés hiányáról sem, pedig alig kapott, hiszen az orvos véleménye szerint gyors, feltartóztathatatlan folyamata van, legfeljebb három hónapot ígértek neki.

„Illetlen beszéd, mosdatlan száj... sok-sok kereszt, szívesen hordom” – olvassuk feljegyzéseiben. – „Nincs minden nap szentáldozás. Ma Isten kegyelméből kaptam egy olyan ,kis Fehéret'. De jólesett. Égetett. Drága szent Szíved kielégített. Egvet kértem, hogy úgy szeresselek, hogy saját erőmből jobban már nem is lehet. Szent Ignác-víz használatával egybekötött novénát kezdek szent atyánkhöz. 39,7 fok láz. Deo gratias.”

Hozsanna ez az idő. Nagy lelki vigaszok ideje. *„Elcsipett szentáldozás”* – írja. Mit jelentett ez neki! Örömet, erőt. *„Halálos ágynál.”* Milyen öröm, hogy egy haldoklónak jót tehetett.

Testvérei néha-néha kaptak engedélyt, hogy séta közben a kórház „C” pavilonjára nyíló vaskapunál megálljanak és várjanak, míg Pater K. felment érte és lekísérte.

Milyen bizonytalan, óvatos, nyugodt lett a járása. Hogy lefogyott! Milyen beesett, sápadt az arca. Először csak mosolygott, amikor azután részvétellel érdeklődtek állapota felől, a régi Torma lett, kihúzta magát, keze föllendült és rekedt, de erőteljes hangon beszélt a betegségéről, amely

le akarja törni őt. A hangja elgyöngült már, a láz fölemészti, de nem győz rajta a baj, mert Jézus úgy akarja... *A Jézus, a Jézus! Hej, testvérek...!*

2. Fogadalom

„Ha valaki Torma testvér közel hároméves (1934 júliustól 1937 februárig) betegségének, a hosszas, hidegrázástól és borzongástól gyakran kísért lázas állapotnak, az általános rosszullétnek, a kétoldali erőltetett légmell-kezelésnek, több, mint hatvan töltésnek és összesen harmincnégy ízben végzett, néha órákig tartó mellkascsapolásnak és mellkasmosásnak a szenvedéseit nehezen tudná elképzelni, – gondoljon csupán a beteg közel hetvennapos agóniájára, amelynek folyamán a nap minden órájában többször kínozza olyan fulladásos roham, hogy ő is, orvosai is percekre sem becsülték életét – s akkor némi enyhe fogalomfélét nyerhet magának azokról a testi szenvedésekről, amelyeket ez a törékeny kis test, de minden tekintetben nagy szív oly türelmesen elviselt...”

Ezeket a sorokat a budakeszi Erzsébet-szanatórium főorvosa írta le, a gondos orvos, a betegek szerető, jóakarója, aki mindent megpróbált, hogy megmentse őt.

Ebben az orvostól megadott keretben, a gyötrelmes, összetett betegség sokszor már elviselhetetlen, reménytelen, azután újra lelohadó folyamatában figyeljük tovább is azokat a külső és belső eseményeket, amelyek Torma testvér körül, általa és lelkében lejátszódtak.

A kórházi napok alatt Torma testvér előljárói azon szorgoskodtak, hogy jobb helyre: szanatóriumba szállíthassák. 1934. augusztus 28-án reggel, miután a budakeszi Erzsébet-szanatóriumban helyet biztosítottak számára, egy páter kíséretében autón átszállították.

Ez a gyönyörű, erdőktől körülövezett épülecsoport, s ennek lakói, látogatói lettek élete további időszakának szemtanúi.

Testi állapota, – mint arról a főorvos úr pontos jegyzetei alapján beszámol – odaszállításkor reménytelennek látszott:

„Mindkét tüdőfél, de különösen a jobb, kiterjedten beteg volt, a jobb felső lebeny úgyszólván teljes egészében szétesett és kavernahálózatból állt csupán. A gégeben is előrehaladott fekélyes, gümőkóros elváltozásokat találtunk. A beteg állandóan magasan lázas, erőbeli állapota rossz volt, szervezete leromlott. Megítélésünk szerint a gyógyulás, helyesebben a javulás lehetőségének az látszott, hogy a beteg oldalán légmellkezelést, pneumothoraxot kísérelünk meg. Ha ez keresztülvihető és a szervezet rendelkezik még bizonyos tartalékerővel, lassú, óvatos folytatása a testvért ebből a katasztrofálisan súlyos állapotból kiséghető és talpra állíthatja. Ha azután ennyire jutunk, akkor a hosszú szanatóriumi kúrától további javulást is várhatunk.”

A légmellkezelést megkísérelték és kivihetőnek bizonyult. Torma testvér, akinek az orvosok véleménye szerint már a kórházban meg kellett volna halnia, lassan a javulás útjára lépett. Igaz, a kezelés elején a jobboldal kikapcsolódása miatt munkatöbbletre kényszerült bal tüdőfélén föllobbanás állt be, ez azonban csak átmeneti volt és a jobboldali kezelés óvatos, következetes folytatása már 1934. október végére eredményesnek bizonyult.

Az az „átmeneti föllobbanás” a maga idejében annyit jelentett, hogy Torma testvér mindennap várhatta a halált.

A főorvos állandóan figyelte betegét, hogy szükség esetén értesítse a rendtársakat...

Az elkülönítő szobába vitték át, kis helyiségbe a lépcső alatt. Arra az ágyra fektették, amelyről nem igen száll le már senki, mert azért viszik oda a beteget, hogy haláltusája ne rémítse társait.

Itt fogadta nagy boldogan a hírt, amelyet P. Rektor tudatott vele, hogy leteheti a szerzetesi fogadalmakat! A Jézus Társasága alkotmánya szerint ugyanis a novicius is leteheti a fogadalmakat, eltekintve attól, hogy még nem töltötte be az előírt két esztendő, abban az esetben, ha olyan súlyos betegségbe esik, amelynek kimenetele könnyen halálos lehet. Ilyen

fogadalom letételére kérte C. Torma az engedélyt és meg is kapta. „*Milyen jó a Társaság,*” – suttogta el-elfúló hangon, mikor megtudta az örömhírt – „*mennyire szereti gyermekeit.*”

Szenvedései között is imádkozó lélekkel készült a nagy napra. Megtette az ún. hősi aktust is, vagyis minden imának, jócselekedetnek az érdemét, amelyet érte végeznek, felajánlotta a tisztítóüzben szenvedő lelkekért. Saját imáit, szenvedéseit pedig szívesen ajánlotta fel mások szándékaira, magáról egészen megfeledkezve.

Szeptember 2-án végre, a nagyon hosszúnak tűnő várakozás után, letette a fogadalmakat.

Az elkülönítő szobát virágokkal tették kedvessé a nővérek, gyertyákat gyújtottak és a kis asztalkát hófehér terítővel fedték be.

P. Rektor a szanatórium kápolnájából hozta a Legszentebbet. Torma testvér mosolyogva, boldogan fogadta a belépőket. Meggyónt. Majd méltatlanságának tudatában, de Isten irgalmában bízva, és szolgálatának vágyától indítatva, a Mindenható Istennek... szegénységet, tisztaságot és engedelmséget fogadott a Jézus Társaságában... meg-megcsukló, fáradt hangon.

Ehhez a fogadalomhoz másikat is csatolt, amelyet saját kérésére engedtek meg neki: „*A Boldogságos Szűz Mária és a Társaság szentjei jelenlétében fogadom Uram Istenemnek, hogy ha Jézus Szíve úgy visszaadja egészségemet, hogy a Társaságban zavartalanul dolgozhassam, hálából a kínai missziókat kérem rendi előjáróimtól.*”

Az Úr elfogadta esküjét, hogy majd egy napon, a fájdalom kelyhének kiürítése végett ismét visszaadja neki azt, de azután halála előtt még egyszer elfogadja. A missziós vágyát is elfogadta, csak Kína helyett a szanatórium lett apostolkodásának színhelye.

Búcsúzóban így szólt Torma testvér: „*Kiben bíznék, ha nem az Úr Jézusban, most, amikor minden külső földi vigasz hiányában vagyok. Azt hiszik az emberek, hogy most vagyok leginkább egyedül, pedig most van legközelebb az Isten.*”

3. Szanatóriumi napok

A fogadalmak mintha új erőt öntöttek volna Torma testvérbe, állapota annyira javult, hogy az elkülönítőtől, ismét a rendes betegszobába került. A javulás ugyan nem volt tartós, vissza-visszaesett, élete most már csak testi gyengeségekkel, lázzal, étvágytalansággal, fájdalmas kezelésekkal tarkított szenvedés-folyamat lesz.

Szenvedés várt reá: hogy tisztuljon, levetve minden szertelenséget magáról, egészen az isteni akaratot öltve föl.

Szenvedett, hogy példa legyen és segítség!

Mert alig hagyta el az elkülönítő szobát, máris kopogott a szomszédos szobák ajtaján. Ismeretséget kötött, kedvelt lett. Várt vendég, szerető barát, vigasztaló testvér.

Sohasem tagadta célját: Krisztushoz közelebb vinni a lelkeket! Azt a Jézust megismertetni a betegekkel, akit ő olyan nagyon szeretett. Sohasem volt azonban terhes és tolazkodó, mert szívében őszintén szeretett mindenkit, határozottságának az élet pedig elvette az együttérzés, a megértés.

Betegsége bágyadtá, emyedté tehetné volna, s ő mégis, ha nem volt ágybanfekvő, reggel korán kelt. A szanatóriumi első kúraidőben végezte napi elmélkedését egy órán át. Kis füzetből, melyre I H S volt rajzolva. (Vastag füzet volt ez, amelybe noviciátusi kedvenc imáit másolta be.)

Az ebéd rendszerint keservesen ment neki: sokszor kínlódott étvágytalanság miatt.

A csendes kúrák alatt olvasgatott, néha aludt, de elég gyakran beszélgetett betegtársaival. Most nem tartozott a hangosak közé. Mindenről szívesen beszélt, hivatásáról, saját életéről is. Sokszor támadták és minden oldalról kikezdték világnézetét. Nietzsche, Schopenhauer neve röpködött a levegőben, de ő kész volt rögtön a válasszal. Örült, ha újat tanulhatott, hallgatta a sporthíreket, tanulmányozta a csillagok járását és nem egy szép estével ajándékozta meg társait a csillagokról beszélve nekik. Közismert volt hősiessége, emberi erőt meghaladó türelme, akaratereje.

– Végtelenül türelmesen viselkedett Torma testvér – mesélte egy ápolónővér. – Mikor még jobban volt, minden este érte kellett mennem, hogy hazavigyem, mert nem volt szíve otthagyni a betegeket. Mikor először csapolták gennyes mellhártyaizzadmányát, a kétórás műtét alatt mindenki kidőlt körülötte. Utolsónak ő: elájult. Amint magához térítették, mosolygott. R. nővér részvétellel nézett a testvérré és ő vigasztalta: „*Nővérke, nem is fáj ám ez úgy, mint gondolja.*” Mikor a műtőből kivittük, megkérdeztem: Torma testvér, ne vigyük be egy kicsit a kápolnába? – Rámnézett hálás, meglepődött szemekkel: „*Óh, nem is hittem, hogy ez megtörténhet!*” Bevittük, letettük hordszékestől és félrevonultunk. Torma testvér elmerülve, sápadt, mozdulatlan arccal imádkozott: Néha felsóhajtott... Egyszer aztán ellepték szemeit a könnyek és sírt, sírt az oltár előtt... egészen addig, míg föl nem vittük a betegszobába.

S amint jobban lett – azonnal betegeket látogatott. Úgyannyira, hogy egy este valamelyik beteg aggódó arccal fordult a betegápoló nővérhez, kérdező, mi történt Torma testvérral, mert ma nem volt náluk.

Látogatásai közben mindig sorra került kis kedvence, Janika, akit áldozásra készített elő, ministrálásra tanított. Senkit sem zárt ki tevékeny, segítő szeretetéből. Végigjárta a betegeket, bemutatkozott, ahol ismeretlent talált, kedvesen vigasztalt, vagy élcelődött, ha ismerősökre bukkant. Vacsora után akárhányszor úgy szórakoztatta a betegeket, hogy azok valósággal kicserélődtek. Humora kifogyhatatlan volt, akár csak segíteni akarása. Egy este a betegek kártyázni akartak. Csendes kúra volt. Egyik sem mert a szobába menni a kártyáért. Torma testvér vállalkozott... és el is hozta a kártyát, pedig a nővérral is találkozott... Máskor egy beteg csengetett, vizet akart, de az ápoló kissé késett. Torma testvér, bár láza 39 fok, mégis felkelt, vizet hozott a betegnek, mintha semmi különösét sem tett volna.

Egy beteg cipészegéd különbözeti vizsgára készült, Torma testvér, amikor csak egészségi állapota megengedte, tanította őt. Hitét sohasem szégyellte és bátran gyakorolta is. Nagyon betegnek kellett már lennie, ha ő nem tudott eljönni a kápolnába. Szóbaállt azért a hitetlenekkel is, és mikor valaki ezen csodálkozását fejezte ki, azt mondta neki: „Mi lenne ezekkel a templomkerülő lelkekkel, ha még mi is elkerülnénk őket.” Apostolkodott, buzdított. Kijárta, hogy október minden napján rózsafüzér-ájtatosságot tartsanak. Az első szentségkítétellel volt. Ő ministrált. Valaki megkérdezte tőle, hogy nem fáradt-e el a térdelésben? „*Majd a derekam tört el, – felelte – de arra gondoltam, hogy ki kell bírnom és ki is bírtam, segített a Szűzanya.*”

Egyszer az orgonista nagyon csendesen kísérte az éneket. Mária ének volt. Torma testvér megjegyezte az őt megkérdező kántornak: „*Fortissimo kellett volna, hadd zúgjon, harsogjon a Szűzanya dicsérete. Erőtlen hangommal még én is énekeltem: Jó vagy, jó vagy Mária...*”

Mikor ő volt fekvőbeteg, akkor őt látogatták betegtársai. Szívesen vette. És még akkor is, mikor minden értelmes ember láthatta rajta, hogy szenved, vidáman, derülten beszélt velük. Kedvesen fogadott mindenkit. Ismerőseitől csak azt kérte, hogy lehetőleg ne zavarják őt imái alatt, amelyek idejét pontosan betartotta.

Lelki dolgaiban szinte a noviciátusi rendet tartotta. Pontosan számon tartotta, hogy mi is van „otthon” a noviciátusban, és mindig boldogan mesélt arról a szép időről, amikor még ő is ott volt.

Fáradhatatlan szeretete, vigasztaló készsége miatt mindjobban becsülték őt. Megsejítették áldozatos, Istent szerető lelkét. Ő pedig a nélkül, hogy észrevette volna, mindig nagyobb szerepet kezdett játszani a betegek életében.

4. Apostoli szellemben

Szanatóriumi tevékenységének, szerepének szép leírását adja egyik betegtársának levele.

„Mint mindenkire, – írja – rám is óriási, hatással volt. Szanatóriumi időm alatt számomra ő volt a Szeminárium. Sohasem prédikált ő nekem – sohasem atyáskodott – s bár öregebb voltam és IV. éves teológus, ő meg csak novicius, mégis én voltam a tanítvány! Jó példájával tanított némán, de mégis hangosan. Csak látni kellett őt, s az ember elszégyellte magát mellette lanyhasága miatt.

Szerette mindenki, mert ő is mindenkit szeretett és örültünk, ha közel lehettünk hozzá; valami megnevezhetetlen erő áradt ki belőle, mely vonzott. Később, mikor már semmi dolgom sem volt a szanatóriummal, akkor is bementem hozzá...

Beszélgéseinkre szóról-szóra nem emlékszem, azért nem erőlködöm vele – nem akarok hazudni vagy színeznit, de azt tudom, hogy mindig *épületesek* voltak. Arra emlékszem, hogy mikor a missziókról beszélgettünk, a szeme különös fényben ragyogott, szinte izzott, és sokszor felkiáltott a maga kedves, sajtós szangvinizmusával: „*Hej kisatyám!*” (így nevezett) s minden vágya az volt, hogy vihesse a Világosságot a nemzetek megvilágosítására. S mivel mást nem tudott tenni, rávetette magát a bélyegekre és staniolpapírokra s bámulatos szorgalommal gyűjtötte; megalázta magát és valósággal koldulta ezeket a semmiségeket importune, opportune – zsidóktól, másvallásúaktól, nővérektől... S aztán beszervezte az úgynevezett angyalföldi „srácokat” s titkos kommunistákat (óh, aranyszívű suhancok voltak azok, csak az emberek tartották őket rosszaknak), ő fölfedezte bennük a Krisztus-arcot, és misszionáriusokká tette őket is. Hosszú téli estéken ott ültek körülötte székeken és az ágy szélén, mindig voltak 5-8-10-en és áztatták vele a bélyegeket lavórokban s aztán rendezték, csomagolták faj és szám szerint.

Nem tudom elfelejteni soha azt a buzgóságot, ahogyan gyúrta a bűnösöket. Szelíden, szépen, szeretettel, mint ahogy az asszony a téstát. Mikor egyszer olyan lelkigyakorlat-féle volt a szanatóriumban, addig nem nyugodott, míg emeletén minden katolikus el nem végezte a szentgyónást. És mindenki elvégezte, pedig ugyancsak vegyes társaság volt az ott.

Nem mulasztott el egyetlen alkalmat, hogy meg ne fogja az embereket, bűnösöket, akármilyen vallású volt is. Valami szent részegségben élt állandóan. Leste a betegek kórlapját, amelyen fel volt tüntetve a betegség mérvé, előrehaladottsága – s ha valakinél a közeli katasztrófát látta, azt nem hagyta, jött, ment s már ismét mellette volt s addig nem hagyott neki békét, amíg a szentségeket föl nem vette. A haldoklók mellett gyakran ott volt. Az ún. „elkülönítő” (ahol ő is meghalt) neki szinte második szobája volt. Többen – határozottan állítom – az ő kezei között lehelték ki lelküket.

Bámulatos volt az imádságban való állhatatossága; egy csomó imakönyv mindig ott volt mellette, s ő nem hagyott el imádságot – én úgy láttam – a legnagyobb szenvedések idején sem. Nagyon szép volt, amikor imádkozott. De különösen szent áldozásai után. Oly szép volt olyankor. Valami fény volt az arcán és mosoly: ezt szavakkal nem tudom kifejezni – a fénynek és mosolynak valami földöntúli keveréke volt ez. De nagyon szép volt és nemcsak nekem; voltak a szobánkban másvallásúak is és eléggé szabadgondolkozásúak s ez a szépség nekik is parancsolt, – láttam, sokszor magukról megfedkezve nézték őt s önkéntelenül is lábujjhegyen jártak-keltek olyankor körülötte. Csodálatos volt, csukva volt a szeme és mégis mintha látott volna valami szépet...

A szenvedéseket bámulatos türelemmel viselte. Ez a türelem nem az volt, hogy nem zúgolódott miatta, hanem szóba sem jött nála a maga szenvedése, akármilyen volt az, mintha a legegészségesebb lett volna. Szinte mások figyelmeztették, hogy ő szenved, s ha sajnálkoztak rajta, ismét valami szép mosoly húzódott arcára; nem nevetés volt ez, hanem valami derű, olyan, mint amikor egy lombos fára rásüt a nap.

S másokért szenvedett. Tudom, hogy minden töltése, csapolása valakiért ment az égi postahivatalba. Én is kaptam tőle egy csapolást.

A katolikus sajtóval fáradhatatlanul apostolkodott, folyton osztogatta a szép folyóiratokat... állandóan simfelte a baloldali sajtót és a szennyes magazinokat. (Szavajárása volt: „*Mit, maga ilyen hervadt lapokat olvas...*”)

Szavának nagy eredménye lett, a legtöbb katolikus ifjú szégyellt ilyesmit kezébe venni. Nekem is, mikor töltsre jártam be, mindig el volt készítve egy csomó régi Szív Újság, Jézus Szíve Hírnök stb., azt mondta: „*Kis atyám, ezt adja a gyerekeknek szentkép helyett...*” Én meg vittem be neki szívgárdistáim által gyűjtött bélyeget, ezüstpapírt. Ilyenkor mondogatta: „*Íme kicseréltük áruinkat...*”

Állandóan jókedvű volt: nem tudott savanyú arcokat látni maga körül. Olyan eredeti zamatos magyar kifejezései voltak, hogy amerre járt, szórta az örömet és a vidámságot. Sohasem láttam szomorúnak.

Talpraesett volt. Mindig fején találta a szöveget, amúgy magyarosan. Szangvinikus természete elfogta néha-ritkán s olyan aranyos volt, mikor haragudott. Ez csak olyankor történt meg velem, ha valaki a napfényességű, kézenfekvő igazságok ellen számármódon, csökönyösen tusakodott. Ilyenkor azzal zárta le a vitát: „*Alleluja!*”

A halálát várta, azaz, mindig készen volt rá, és ez cseppet sem zavarta.

Novemberben – 1936 – mikor benn voltam nála, jelentőségteljesen mondotta: „*Kis Atyám, most már komolyan jön nemsokára. Most már nagyon podvás a peislim!*” Emlékszem pontosan, ezt a II. emeleti folyosó lépcsőházánál mondotta, akkor kísért el odáig utoljára.

Akkor valami szerződésfélét is kötöttünk arra, hogy nem hagyjuk el egymást: ti. hogy én mementózom az ő állhatatosságáért és további türelméért... ő meg majd aztán, ha kiszabadul... onnan fölülről fog „oldalbasesíteni”. A szerződésnek igyekeztem eleget tenni, és most is igyekszem, s állítom, hogy *ő is megtartja a szerződést.*

Ez volt s ez most is a kis Torma atya az én szememben. Mindezt őszintén vallom; s nem akarok vele hízelegni senkinek! A Gondviselés különös ajándékának tartom, hogy egy évig mellette lehettem.

Móra Ferencnek egyik regényében találtam e pár sort: „*Köszönöm, hogy kezed kinyújtottad felém s árnyául elfogadtál sugárzó életednek.*” (Aranykoporsó II.) Ezek a szavak földik azt a hálás köszönetet, melyet iránta mindenkor érzek.

5. Megnyílik a lélek

Saját szenvedése nem bírta kitölteni gondolatvilágát. Sokat gondolt azokra, akik aggódtak érte s amint kissé jobb erőben volt, azonnal írt nekik. A levelekből, amelyeket édesanyjának, ismerőseinek, rendtársainak szánt, megismerhetjük lelkületét, hogyan gondolkozott és élt, amikor a betegség örölte erőit.

Első hosszabb levelét természetesen édesanyjának írta: _

„*Hála Istennek szépen javultam! Már fent is járok. Persze, lassan. Még gyenge vagyok. Kint nem tudok kúrázni, mert igen fázom (pedig van ruhám sok is) és nehéz a ködös levegő. Bent a szobában igen jól érzem magamat. Imádkoznék, hogy kibírjam a telet. Nagyon rossz hatással van rám a köd. Hiába, még gyenge vagyok, de van remény, nagy remény a teljes gyógyulásra. Imádkoznék, hogy Jézus Szent Szíve gyógyítson meg, hogy beválthassam azt a szép negyedik fogadalmat. Tudja, hogy Szent Ágostont édesanyja, Szent Monika imádkozta ki a lelki betegségéből. Úgy édesanyám, maga is imádkozzon ki a testi betegségéből. Az édesanyák imáját szívesen hallgatja meg a jó Isten...*”

Egy barátjának és rendtársának anyját két hét alatt kétszer is felkereste soraival:

„*Kedves levele nagyon-nagyon megörvendeztetett, de különösen az, hogy kedves Néni az adventi rorátékon imádkozik az Ön beteg fiáért, kéri a Szűzanya gyógyító közbenjárását.*”

Hála Istennek, elég jól érzem magamat. Lázam nincs, hízom is lassan. Remélem nemsokára ,ha jön meglátogatni az ön jézsuitáját', már a másik fiát is a Manrézában találja. No persze egy pár hónapig a szanatóriumban kell lennem."

A két levél bizakodó hangja azt árulja el, hogy ő maga is hitt gyógyulásában. Ezen bizakodás alapjai azonban gyengék voltak és hamarosan más hang csendül meg leveleiben, most már nem annyira a gyógyulás bizakodása, mint inkább a keresztek viselésére való erős lelkülete. 1934 karácsony felé állapota ismét rosszabbodott.

„A kis Jézus nagy ünnepe alkalmából felkeresem a betegágyból. Most köszönöm meg a nevemnapjára küldött kedves sorait, melyekkel oly nagy örömet szerzett nekem, ki éppen igen rosszul voltam. Bizony az édes Jézus akarata szerint egyik baj a másik után próbál összemorzsolni. Én szívesen fogadom kezéből a keresztek, hisz azok türelmes elviselésével hozzá leszek hasonló. Bezzeg hiába is esik belém akárhány féreg és ha össze is örlik a porladó testet, de belül nem hagyom összetörni magam... a Jézuska nem hagy. Épp azért örülünk a karácsonynak, s mosolyogunk a betegágyon!..."

Karácsony ünnepe alkalmat szolgáltatott neki arra is, hogy noviciustársaihoz is hosszú levelet intézzon. Ez a levél Istenbe-merülő lelkének legmélyebb titkait fedi fel nagyon meleg, őszinte hangon. A testvér szólott itt a testvérekhez:

„Jézus Szívének meleg szeretetével köszöntöm mindnyájukat. Valahányszor tollat ragadok, hogy írjak Önöknek, mindig különös jó érzés tölti el szívemet. Gondolom, hogy a jó érzés az Önök iránt táplált szeretetemnek emberi megnyilatkozása!

Ígéretem szerint arról szeretnék most írni, mit jelent egy betegnek s éppen a beteg Tormának a mindennapos Jézus-csókjá, Jézus-ölelése, azaz mit jelent a mindennapi szentáldozás. Kedves Testvérekém! ha erre gondolok, eszembe jut az Emmanuel szépséges és hatalmas gondolata, melyet tavaly úgy karácsony táján R. P. Rektor a szívünkbe vésett az elmélkedési pontokon.

Valahogy az ember úgy érzi néha, hogy az Isten olyan távol van, messze tőlünk a felhőkön is túl, túl a csillagokon... Vágyom, nagyon vágyom utána... De a végtelen Jóságot nem szoríthatom kicsi, dobogó szívecskébe, hogy beteg szívem hálás dobbanásával megajándékozzam Azt. Nálam lehetetlen, de nem lehetetlen az Istennél. ,Puer natus est nobis' – ,Fiúcska született nekiünk'. Mivel testem súlya elvonszol tőle, utánam jött, a testem útjára, mivel sárajkam nem szívhatta magába a szellemet, hát jött emberszájjal hirdetni, ígét, ... mivel szívem bedugult sárral, bűnnel, hát jött ember-szívvvel, megtanítani emelt, nemes, hősiességre.

Emmánuel... Velünk a Jézus. Hisz ugye Testvéreim, Isten-Jézus, Jézus-Isten fölcserélhetők. De én most, kedves Testvéreim, az Emmánuel gondolatával a ,kis fehér' titokzatos Jézusára gondolok. Ha olyan nagyon mélyen belegondolok az Eucharistia mélységes titkába, akkor oly könnyen átélem, hogy közel az Isten, velünk a Jézus, sőt mondhatnám, bennünk a Jézus. Hisz ajkam Ajkát, szívem Szívét érintheti, kérő-könyörgő, bánatos könnyeimmel öntözhetem a lába nyomát.

Szentáldozás: vágyak telje... mondhatnám, mennyország a földön. Édes Testvérekém! megpróbálom érzékeltetni Önökkel az én nagy boldogságomat, melynek éppen a Jézus-ölelés, a szentáldozás az oka. Éljk, Testvéreim, bele magukat az én helyzetembe. Gyilkos kór állandó lehelete, láz, fej- és gyomor-fájás, szédülés, soványság, vérszegénység, fázás, didergés... keserű orvosságok, fájdalmas kezelés, ugye, édes-kevés földi vigasz? Rádió nem érdekel (ti. a betegek itteni szórakozása)... embertársaim kevésbé épületes beszédei csak bántanak, trágár szavak csak elszomorítanak. Hiányzik az Önök kedves közelsége, hiányzik a P. Magister. Hogyan, hiszen még csak fél novicius vagyok. Aztán a fájdalmas gondolatok: sose leszel egészséges, nem mehetsz Kínába; de meg se halsz, P. Generális megunja a dolgot és elbocsájt... stb. Gondolják már, értik már ezt a nagy testi-lelki, hogy úgy mondjam árvaságot? De, kedves Testvéreim, higgyék el, mégis nagyon boldog vagyok... Mert minden reggel bekopog hozzám Valaki, úgy nyolc óra tájban, odajön betegágyamhoz. Aki nagyobb a földnél, nagyobb az égnél, és éppen énmiattam rejtőzött a ,kis fehérbe'. Hozzám lép, kinyitja lángoló keblét, susogja: beteg fiam, én

szerelek, ölelj meg... És én megölelem nagyon és Testvérekéim, higgyék el, már nem fáj semmi, nem érzem az árvaságot, hanem boldog vagyok Jézusomban. Gratiarum actio (hálaadás). Ismét mondom Testvéreim, mennyország a földön. Merem állítani, hogy érdemes csak azért születni, hogy áldozhassunk, hogy Jézust magunkhoz vehessük. A mennyországtól annyiban különbözik, hogy itt Ő van a mi szívünkben, ott pedig mi lesziünk az Ő Szívében.

Testvérekéim! Egészen őszintén mondom, hogy a szentáldozás e boldogító hatását a Jézus Szíve kultusznak, akarom mondani a 'kicsi fehérben' égő Jézus Szíve szeretetének köszönhetem!

A kegyelem-illatos áhítatban aztán nem nehéz imádni, hálát adni, csodálkozni, szemlélődni, bizalmat fölindítani, áldozatot, az utolsó tüdőhólyagig menő hűséget és szeretet ígérni a nekem oly drága Szívnek. Aztán kérek sokat... magamnak, másoknak, Önöknek.

Időm van bőven...

Az álmatlan éjjel és a reggel az én 'adventem', azaz Jézus-várás, nyolckor a szent egyesülés, majd a nap többi része hálaadás.

Testvérekéim, elhiszik-e, hogy boldog vagyok? A boldogságomnak más okai is vannak: mint Jézusra való gondolás, aztán, hogy tagja lehetek az Ő nevet viselő Társaságnak, részese keresztjének. De boldoggá tesznek még az imák, elmélkedések, a tiszta lélek s a fogadalom letételének tudata, a sorozatos kegyelmek bősége. No de ezekről majd máskor. Bocsássanak meg, ha nagyon bizalmas voltam... Szíven viselem, Kedves Testvérek, az Önök szándékait, hiszen az Önök megszentelődése Jézus Szíve országának érdeke. Most szeretnék mindenkinek szólni külön-külön, de arra kevés a papír. Inkább majd a Szenteste misztikumában beszélgetek az édes kis Jézussal Önökről. Kedves leveleiből olvasom, hogy Önök is kíváncsiak az én szándékaimra és testvéri szeretettel fel fogják karolni azokat.

Ha szívesen megteszik, elárulom őket: Imádkozzanak, hogy életem ne legyen egy ifjú élet szomorú hervadása, hanem egy ifjú élet Jézusba jegecesedése (ugye tudják, mire gondolok?). Hogy Jézus Szívét mindig jobban, olyan nagyon, áldozatosan szeressem, sőt hogy úgy szeressem, hogy jobban már nem lehet (elárulom, hogy ez életprogramom röviden). Aztán kérjék, hogy mehessek én is oda, ahol a missziós hősök áldozatos munkája nyomán már menekülnek a pogány istenek és ott bennem, velem, általam, mellettem, nyomomban győzzön és győzzön meg, győzzön az a nagyon szeretett Jézus.

Ugye, kedves Testvéreim, megteszik, hogy imádkoznak ezekre a szándékokra? Igaz, belátom, hogy nem arányos a dolog: én a nyomorult csak egyedül állok szemben harminc és egynéhány novicius imájával és az bizonyos, hogy nem tudok kellő ellenszolgáltatást adni, de azért csak imádkozzanak szívesen értem.

Gondoljanak az édes Jézus szavaira: 'Ne csak azokat szeressétek, akik titeket szeretnek, ne csak azokkal tegyetek jót, kik veletek jót tesznek, hisz ezt megteszik a pogányok és vámosok is.' Ha tudnék méltó ellenszolgáltatást adni, akkor imádkoznék értem minden pogány-és vámoslelkű keresztény, nem pedig az én szeretett kedves Testvérekéim.

Köszönöm leveleiket, jutalmazza meg Önöket a világot ítélő Jézus, mikor majd mondja Önöknek: 'Jöjjetek... mert beteg voltam és meglátogattatok engem!'

Kedves Testvérekéim! Tudom, hogy milyen boldogok, lesznek Szenteste a jó testvérek társaságában a karácsonyfa alatt. Ne szomorkodjanak miattam, higgyék el, én is boldog vagyok a keresztfa alatt. Sőt kívánom Önöknek is Szentestére azt a boldogságot, melyet bennem fölkel az Emmánuel szent ténye.

De nemcsak Önöknek kívánok boldogságot, hanem az egész Manrészának és jézusi békét jó Előjárójának és minden benne lakójának."

6. Bővül a program

A kis naplófüzetben a dátumok mellett nehéz följegyzések húzódnak. *„Pokoli éjjel. Álmatlanság.”* *„Gyomorfájás. Étvágytalanság, rosszullet.”* *„Te Deum. Látogatás. Sok-sok beteg, Vigasz. Éjfélig a templomban imádkozom.”*

Ebben a helyzetben kezdett naplóíráshoz. Ezekben a napokban olyan láng gyulladt ki lelkében, hogy ellent nem állhatott, papírra öntötte szívének lelkesedését:

„Ma, 1934 karácsony estéjén kezdem meg e napló írását. A kised Jézus aranyos kis Szívét kérem meg elsősorban, hogy vegye védelmébe ezt az igyekezetemet. Ne engedje, hogy eltérjek attól a céltől, melyet alantabb ki fogok tűzni. Ne engedje, hogy öndicséretet keressek és igyekszem magam előtt igazolni zsugori, kislelkű, hálátlan és bűnös életemet. Magamnak írom e naplót és nem másnak. Írom, hogyha majd idő multával nagyon elbíznom magamat, itt az írott betűk között megtaláljam kicsinységemet és semmiségemet. Írom, hogy megismerjem, mekkora hála vagyok kötelezve, a szent Szív sorozatos kegyelmi és természeti jótéteményeivel. Írom, hogy a lelki szárazság idején majd itt találjak feleletet a kegyelem csökkenéséért és viszont. Írom, hogy a megörökített elmélkedések, gondolatok, kegyelmek és keresztek sokaságában böngészve majd felbuzduljak Jézus hősiességére. Írom 1935. január 1-étől kezdve előre és ugyanonnan hátra, vissza-vissza egészen a gyermekkorig. Írom nemcsak a jót, hanem a rosszat is. Írom, hogy tökéletességre, életszentségre, Jézus-ölelésre, a Szent Szívben való lángolásra, szeretetre, soha ki nem alvó izzó szeretetre vezető utam hullámhegyeit és völgyeit ellenőrizzem.

A szeretet tűzében elégett keblű drága testvércémet, Szent Szaniszlót kérem végül, áldja meg a piciny munkácskát és szándékot, Amen.”

Sajnos, azonban ez a nagyvonalú terv nem valósult meg. A következő év elején leírja ugyan néhány elmélkedését, de aztán már nem futja erővel. Súlyosbodó betegsége nem engedi, hogy föltett szándéka mellett kitartson. Életének írásban való visszapillantására sem kerül sor. Csak kicsi naptárába jegyzett ezentúl is egy-egy gondolatot, eseményt, amíg mozdulni tudott.

De 1935 január hónapról bővebben beszél a napló. Elsején kezdi:

„Jézus Szíve nevében! Egyik legnagyobb ünnepem közé tartozik e szent nap. Jézus nevenapja! A gondolatok tengere zúdul végig agyamon. Mily drága hang, mily édes szó! Ó, de sok kérdésre szeretnék ma feleletet adni. Mit jelent e drága szó, e fölséges név a szegénynek, a nyomorultnak, a vaknak, a betegnek, a bűnösnek, a szomorúnak, a gazdagnak, a kicsinynek, az alázatosnak, a szenvedőnek? Mi értelme volna a szenvedésnek, mi a türelemnek, mi az önmegtágadásnak, a hősiesség és áldozatos életnek Jézus nélkül? Az élet hány és hány problémájára ad kielégítő, vigasszal-teli feleletet e gyönyörű, ez egyszerű, de annál fölségesebb szó, név: Jézus. Ó, hogyan tudnám ekkor és másként megérteni azt a sok-sok áldozatot, ami a megtestesüléstől napjainkig e szent szó jegyében elégett, ha e nagy név nem adna mindarra feleletet, ami az emberi agyban kérdéssé merevedik. Hány száz meg száz ember kerül kínpadra e drága névért; hány ezer meg ezer vérzett e szóért a Kolosszeumban, vagy Néró kertjeiben, hány millió és millió lelkesedett és fogott fegyvert, király és mezítlábos egyaránt e dicső névért? Hány millió foglalt mellette és hány ellene állást?

Mit jelent e drága név a papoknak, mit az apostoloknak, a tizenkettőnek és az utánuk jövő sok-sok ezernek? Mit a hitvallóknak, mit a szüzeknek, mit a haldoklóknak? Mit jelent most és mit jelent majd az utolsó ítéleten? Ugye, e drága név fönsége és magasztossága, édessége és dicsősége égette Szent Szaniszló keblét, csalt könnyeket Szent Ignác szemébe, serkentett vért Szent Alajos ártatlan, gyenge hátán, lángolt Xavér zélusában, égett Szent Pál szívében, világosított Szent Ágoston és Tamás agyában, harsogott Aranyszájú Szent János ajkán, lelkesített a manrézai barlangban. Ez serkentette Kis Terézt, ez bízta Bosco Jánost, ez gyűjtött Arsban. Ez piroslott Szent Ferenc stigmáiban, ez ragadta el Nagy Szent Terézt, Sziénai Szent Katalint. E név inspirálta Borgiást a hősiesség lemondására.

Ó, aztán ha elgondolom, édes Jézusom, a Te Neved dicsőségét! Hol van a világ nagyjainak dicsősége a Tiédhez képest? Mit jelent e drága név, Jézus, nekem? Hát mindent, de mindent. Többet minden élvezetnél, többet az egész világnál, többet önmagamnál. Többet minden boldogságnál, mely nem Tőle származik. Ó, e szent Név, melynek hallatára majd meghajol minden térd a mennyben, földön és az alvilágban! Odaborulok én is e szent szó varázslatába. Mennyi boldogságot jelent e szent Névnek pusztá hallása, kimondása, elgondolása. Ó, Uram Jézusom, e szent Névért odaadnám bármikor életemet is. Vezérem, akire már oly sokszor esküdtem, vonj egészen közel magadhoz.

Úr Jézusom, add, hogy ez az új év, meg egész életem e szent Jézus Név ígézetében égjen el. Add, hogy még halálom percében is ezt kiáltsam (Szent Alfonzzal): Szeretlek, Jézusom, Jézus, édes Jézus!’

Nem véletlen, hogy a Jézus nevenapját követő első péntek robbantotta ki lelkéből több régi elhatározásai közül egy valaminek erőteljes kihangsúlyozását. Most itt az alkalom arra, amit akkor a noviciátus elején lelkigyakorlatokban elgondolt. Most újra megrázza lelkét az eszme és a betegársak, élők és megholtak tudnának csak igazán beszélni, hogyan is valósult ez meg Torma testvér életében.

„Jan. 4. Első péntek. A hatodik novénában Jézus Szíve jegyében. Életprogramom újabb formája.

Benedictus, qui venit in nomine Domini, hosanna in excelsis... dörög az ujjongó nép ajkán... A názáreti Jézus vonul be Jeruzsálembe. Útja egyenest a templomba vezet. Már messziről hallatszik a vásári zsvaj: Bégetnek az áldozati bárányok, csipognak a gerlicék és madarak, csilingelnek a siklusok és drahmák a pénzkufárok asztalain, fel-felcsapnak az alkudozók kiáltásai... Belép az Úr. Hallja a vásári zsvajt a szentély árnyékában, látja a templom ily megbecstelenítését, szent düh, isteni harag önti el. Kötelekből ostort fon. A helyeslés és ellenszegülés kiáltásai közt fennsuhogatja azt. A kufárok pénzes tálai egy csapásra feldőlnek és tartalmuk szertegurul. A madárárusok kalitkájukkal hónuk alatt menekülnek az ajtó felé. Közbe-közbe csattog az Úr korbácsa és hallatszik dübörgő hangja: 'Ki innen ezt a lim-lomot! Atyám háza az imádság háza, ti pedig azt latrok barlangjává tettétek.' És kisöpörte a templom udvarát, mint a szél a rongyot.

„Ekkor megemlékezének tanítványai, hogy írva vagyon: a házadért való buzgóság megemészt engem.’

Torma testvér, nézd meg és figyeld meg e fölemésztő buzgóságot, ez isteni zélust, mely vitte Jézust a betlehemi barlangba, vitte a száműzetésbe, izzasztotta a názáreti ácsműhelyben, hajtott a pusztába, vitte a betegek, szegények, nyomorultak, vakok, sánták, bénák, ördögösök, koldusok és a rongyosok közé, mely buzgóság ostort ragadtatott vele. Nézd, Torma testvér, hogy úzi a Golgotára, hogy elégjen hatalmas fénykévében az első nagypéntek sötétjében, és teszi fogollyá, hogy sziporkázzék, hogy vigasztaljon, hogy erősítsen és gyűjtsen minden tabernákulum mélyéből. Tényleg megemésztette az Urat az Isten házáért való buzgóság. Torma testvér, nem vagy jó jézuskövető, ha Isten házáért, Isten templomáért nem emészt a buzgóság. Igen, kell, hogy engem is fölemésszen ez.

Cor Jesu Templum Dei Sanctum, Cor Jesu, Domus Dei... Jézus Szíve, Isten háza, Jézus Szíve, Isten szent temploma. Itt van Isten háza, melyért való buzgóság kell, hogy felemésszen. Jézus szent Szíve hát a templom, amelyért való buzgóság emészthet, megemészthet, felemészthet. Add is, ó, add is Jézusom, hogy e szép és gyönyörű házáért, e piros templomért emésztdjtem fel. Jézusom, most már világosan látok... Köszönöm ezt a nagy kegyelmet. Minden vágyam a Te Szent Szívedért való felemésztődés. Nekem a Szent Szív kultusz nemcsak egy ájtatosság a sok közül, eddig se volt az, hanem életprogramom, vágyaim netovábbja, egy, mondhatnám, szent cél és elemi révület, mely betölti minden vágyamat, egész lelki világomat, minden gondolatom alapja és minden cselekedetem rúgója. Ez az a szent, isteni tűz, melyben én akarom, hogy

felemésztdjek. Övé, Jézus Szívée, Isten szent templomáé szívem minden dobbanása, agyam minden gondolata...

Édes Jézusom, add, hogy százszoros buzgalom hevítsen engem a Te Szent Szíved szolgálatában, hogy ezen buzgalom által is sok lelket mentsek, a magamét tökéletesítsem, s így a Te országodnak hasznot hajtsak.

Uram és mindenem! Rólad az volt írva, hogy az Isten házáért való buzgóság megemészt. Írd a Te Szent Szívedbe rólam azt: Szívemért való buzgóság emészt, megemészt, fölemészt C. Tormát.”

Ha ezeket a sorokat olvassuk, nem tudjuk, mit csodáljunk inkább? A gondolatok pazar gazdagságát, a kifejezések erejét, lendületét, vagy azt a lelkiületet, amelyből ezek a főséges és megragadó gondolatsorok kipattantak? És tudjuk, hogy Torma testvér nemcsak száján hordozta ezt a nagy szeretetet Ura, Jézusa iránt, hanem ez lelke mélyéből fakadt. A gyakorlati, a tettekben megnyilvánuló felebaráti szeretete a legfőbb bizonyosság arra, hogy mennyire valódi, minden ábrándozástól távoli volt ragaszkodása Krisztus iránt.

7. Dezső bácsi, meg a többiek

A megajánlás megtörtént. Még egy gondolatnak kellett áthatni lelkét, a misszióké. A lelkekért mindent odahagyni. Áldozatos élet! Győzzön a szeretet! A napló beszél erről is:

„Jan. 6. A missziós hivatás jegyében. A kis Jézus a mai napon nyilatkozta ki magát a pogányoknak. Érdekes. Titokzatos születése után mily hamar jönnek a pogányok is, hogy hódoljanak az előtt, Kinek most egy csöpp kis Szíve harminchárom év múlva őértük is megnyílik és meghasad a Golgota ormán. Ez a drága Kisdéd földi ittléte vége felé majd küldeni fogja tanítványait: „Elmenvén, tanítsatok minden nemzetet...” Én is érzek szent vonzalmat a hithirdető munkára. Szeretnék menni akár Kínába, akár Afrikába. Téríteni feketét, sárgát. Szeretném megölelni a piszkos, de halhatatlan lelkű kínai porontyot. Odaadnám életemet akár százszor is, akár a lassú áldozatos étellel, akár a mártírhallal. Érzem, hogy tudnék áldozatot hozni... nagyot. Sőt... hisz nem is lenne ez részemről áldozat, hisz minden vágyam, hogy én is mehessek oda, ahol a missziós hősök áldozatos munkája nyomán menekülnek a pogány istenek... és ott bennem, általam... győzzön Jézus. Amen.”

Így készítette őt elő Isten arra a munkára, melynek bámulói és csodálói lehetünk. Követői? Isten hívása nélkül ki merne rá vállalkozni. Közben egészsége egyre romlik, amint a napló is elárulja:

„Jan. 11. Pulzusom magasra emelkedik, lázam is felfelé ível. A jobbkarom és oldalam erősen fáj. Mellhártyaizzadásmány-gyanús vagyok. Érdekes. Uram, Jézusom megköszönöm Néked azt a kegyelmet, hogy arra a gondolatra, hogy most lesúlyosodom újra, különösképpen éreztem vigasztalásodat. És mintegy – Uram, bocsásd – kívántam, hogy bárcsak feloszolhatnék és lehetnék Veled.”

S mégis a következő napokban szüntelenül a betegek körül forog, utánuk jár, ágyuknál ül, beszél velük, ápolja őket...

Volt, aki így szólt: tönkre teszi magát, hátráltatja a gyógyulást, ez az oka, hogy nem tud felépülni, ez az okosság ellen van... A főorvos úr azonban megjegyezte: Ha az erkölcsi bajok láttán nem segíthetett volna, ez még jobban hátráltatta volna gyógyulását.

És Torma testvér? Ő nem gondolkozott ezen. Úgy tudta, hogy neki, amennyit tehet, tennie kell, hiszen annyira fáj az az ellentét, mely a jó Jézus és az emberek között igen sokszor nemtörődomségből, gyengeségből, ritkábban rosszakaratból van.

Ekkortájt hosszabban jegyezte látogatásait. Különösen haldokló embertársait kereste fel nagy előszeretettel. Érezte, látta rajtuk, hogy nagyon is rászorulnak a támaszra és vigaszra. És a hatalmas szanatóriumban akadt haldokló. Torma testvér ment hozzájuk, valláskülönbség nélkül.

Csak a szenvedő, végső harcukat vívó emberekre nézett, akikért Krisztus vérét adta. Mellettük volt, vigasztalta, bátorította őket, ott maradt ágyuk mellett igen sokszor a halál pillanatáig.

Ezekről a látogatásokról beszélnek a következő erőteljes színekkel és mély lelkeséggel átszőtt sorok:

„Jan. 12. Meglátogattam a 21-es szobát. Dezső bácsi súlyosan fekszik. Szájaszéle bíborpiros, szemei zavarosak. A nővér eteti... Ágyára ülök. Vigasztalom: ‚Dezső bácsi, a jó Isten majd megsegíti, csak bizzunk benne.‘ Érdeklődöm hogyléte iránt. Panaszodik, hogy rettentően fáj a feje. Azt mondja szegény: ‚Tisztelendő úr! Úgy szenvedek, ha volna revolverem, sokszor támadna kísértésem!‘ Az egész ember különös benyomást tesz rám. Elbúcsúzáskor látszik rajta, hogy jólesik neki a látogatás. Megígérem, hogy máskor is eljövök. És én elmentem hozzá máskor is. Csak többé már nem találtam eszméletnél.”

„Jan. 14–15. Megyek a halál barlangjába. A Szűzanya se mondta nagypénteken, hogy nem megyek a Golgotára, hisz segíteni úgy se tudok rajta. Minden visszariasztó mellett van egy erősebb ellenérv, a szeretet, mely a Szűzanyát is vonzotta az Úr után a Kálváriára. Engem is hűz nap-nap után utolsó útjukra induló agonizáló felebarátaim közé a szeretet. Hisz úgyse jön senki, aki imájával átkísérje őket az örökkévalóságba.

Bemegyek. Két ágy. Rajta két haldokló. B. bácsi, tüdőrákja van, és Dezső bácsi, agy tbc-je van. Az előbbi alszik és hörög, az utóbbi eszméletlenül rángatózik. Szegény Dezső bácsi! Leülök ágya mellé. Arca sápadt és beesett szemei kimeredten, üvegesen néznek egy pontra, szája tátva, véres genny szüremlik orrából és szájából. Rettenetes kép. Imádkozom érte. Megsimogatom fájó homlokát és a boldog kassai vértanúk ereklyéit teszem rá és mondom: ‚Dicsőséges kassai vértanúk, kik meghaltatok a fanatikus protestáns hajdúk kínzásai alatt, mutassátok meg nagylelkűségeteket és ha lehetséges, eszközöljétek ki e szegény ember örök boldogságát.‘ (Ti. Dezső bácsi kálvinista vallású.)

A noviciátus elején volt elmélkedés a halálról... Milyen nehéz volt akkor elképzelni... és most itt ülök szemtől-szembe vele. Itt áll már a halál és várja az Úr parancsát, hogy csontos öklével Dezső bácsi szívére vágjon és kioltsa rövid életét! (30 éves.) Jaj, Dezső bátyám, pár óra még és ‚a férgeknek mondd anyám és néném‘.

Magamba nézek. Nem Dezső bácsi, hanem én... én fekszem a halálos ágyon hasonló körülmények között. Én fuldoklok, hörögök és rángatózom. Sötét előttem minden. Szívem eszeveszetten kalimpál... Homlokomon a halálveríték hideg gyöngyei... még néhány perc, már csak egy pillanat... a halál angyala rámhajol... vége, egy földi életnek vége. Jön a számadás.

Hát érdemes volt? Soha még így nem láttam át az értelmét a földi életnek. Itt tud az ember feleletet adni arra, hogy mi volt érdemes és mi nem. Torma testvér, most láthatod igazán, hogy milyen semmi a földi, a mulandó, melyhez millió és millió szív olyan nagyon hozzátapad. Belenézek ebbe a haldokló arcba. Élőhalott, mely már elevenen rothadsz, mondd, mit szeretnél inkább most, a szép frizurát, derűs külsőt, vagy, hogy ki tudnád nyögni bánatos szívvel Jézus szent Nevét... Minden törtetés, minden erőlködés, küzdés, szenvedés, ha nem az örök cél érdekében történik, csak ‚cursus celerrimus, sed praeter viam‘ – rohanás, de nem az úton.

De már nincs megfontolás, alku. A halál már itt áll... összeszorítja szívét... a vér megfagy ereiben, az út elfogyott a lábai alatt, a gyertya elégett kezében...

Pár óra múlva visszamegyek, az ágy már üres! Dezső bácsi nincs többé. Nem voltak szülei, se testvérei. Pár nap múlva eltemetik, egy év múlva elfelejtik, ötven év múlva elkorhad a fakesztje, száz év múlva nem lesz a földön, aki tudná, ki volt az a P. Dezső... Jaj, jóságos Jézusom, csak ne kelljen neked is megfélelkezned róla!”

„Jan. 16-21. Memento mori! Megyek az elkülönítőbe. Az egyik ágy már üres, a másikban B. bácsi készül a nagy útra. Arca egész vörös. A köhögés arcába hajtja a vért. Sovány... nem eszik napok óta... erősen fullad. Ágyára ülök. Vigasztalom. Majd beszélek neki a gyónásról és a szentkenetről. Elmondom neki, hogy én is itt feküdtem, ahol a másik tegnap meghalt... én is itt kaptam föl a szent kenetet... és... és azóta, hála Istennek, javulok. A jó öreg úgy fellelkesedik,

hogy azonnal papot kíván. Gyónt, áldozott és felvette a szent kenetet. Minden nap jártam hozzá. Egyik este azt mondja: „Tisztelendő úr, szeretnék még élni, legalább egy-két évet kis családommal, de ha a jó Isten úgy akarja, szívesen halok meg. Hisz úgy is mindegy, előbb, vagy utóbb.” De ő az előbbit kapta, mert 21-én délután utolsót dobant a szíve. Megnéztem lepedőbe burkolt, még meleg holttestét is. Üres templom, „Istenjárás” színhelye, volt tabernákulum és nemsokára férfiak étke!

Én pedig a napokban folytatom elmélkedésemet. Ami földi, ami világi, múlandó, az mind nem érdemes!

Hát mi az érdemes akkor, Torma testvér? ...

...Érdemes szegénynek lenni Jézusért. Érdemes megvetettnek lenni Jézusért... Érdemes szenvedni... meghalni Jézusért. Érdemes a testet sanyargatni, a szenvedelmeket megfűkezni, a rosszindulatokat kiirtani Jézusért... Érdemes betegnek lenni, türelmet gyakorolni, a fájdalmakat örömmel eltűrni Jézusért... Egyszóval érdemes Jézusból sarjadó és Jézusba jegecesedő szent életet élni!”

„Jan. 28. A kis V. rengeteget szenved e napokban bél- és gyomor tbc-ben. Minden nap többször is meglátogatom. Egyik este szegényke a párnát rágta kínjában. Nagyon nyugtalan... Közel jár a halálhoz... Örül minden látogatásnak. Ó, Istenem, odaadnám fele gyomromat.”

„Febr. 6–13. Proficiscere anima christiana... Indulj, keresztény lélek... Megint van betegem az elkülönítőben. Húsz éves, szegényke szintén tbc-s. Egész héten járok hozzá. 7-én már meggyónik és a szent kenetet is felveszi. Vége felé rettenetes még leírni is. Hanyatt fekszik, feje mégis oldalt néz.

Proficiscere anima christiana... De ha csak a lélek távozik, miért ragaszkodunk akkor a világi és földi dolgokhoz, miért van olyan sok gondunk rája?!”

Természetesen nemcsak a haldoklók érdekelték. Figyelme kiterjedt szinte az egész szanatóriumra. Egyszer küldöttséget vezetett az igazgatóhoz az egyik nővér érdekében, máskor részt vett a szanatórium házi ünnepeinek rendezésében, mindenütt ott volt, ahol segíteni, vigasztalni kellett. Erőtéljes vérmérséklete, százszázalékos meggyőződése néha parázs vitába keverte egyik-másik más világnézetet valló betegtársával. Különösen a keresztény és zsidó sajtó körül esett sok szó. Az ilyen viták néha napokon át folytatódtak és a jobbjézűiek minden esetben belátták, hogy Torma testvérnek van igaza. Különösen nagy tevékenységet fejtett ki minden hónap első péntekjén, hogy minél több embert rábírjon a Jézus Szíve nagykilenced elvégzésére. Egyszer az is megtörtént, hogy a revolvert kicsavarta egyik szerencsétlen betegtársra kezéből, aki elkeseredésében öngyilkos akart lenni. – Tévednénk azonban, ha azt hinnők, hogy egész érdeklődését lefoglalta a szanatórium. Éber és rendkívül élénk szelleme, amelyet apostoli buzgósága csak még fokozott, nem hagyta nyugton. Távollevő ismerőseit és barátait elég gyakran kereste fel leveleivel. És barátai egyre szaporodtak. Akik a szanatóriumból távoztak, nem tudták elfelejteni Torma testvért, és gyakran keresték fel leveleikkel. Ezekben is, mint minden más megnyilatkozásában, őszinte volt és miközben másokat vigasztalt, betekintést nyújtott saját lelkébe is, mely telve volt nagylelkűséggel, kereszttrajongással.

8. „A legnagyobb fájdalom”

Noviciustársait, kik fertőző betegsége miatt alig látogathatták, gyakran felkereste leveleivel, gratulált nekik fogadalmaik alkalmával, irántuk való figyelmes szeretetét mindenképpen igyekezett megmutatni. Így hát nem unatkozott. Levelezése, betegek, a legkülönbözőbb módon véghezvitt apostolkodásai, pontosan végzett imádságai meglehetősen elfoglalták. A Manrézából is igen gyakran látogatták az idősebb atyák és testvérek. De meg betegsége is elég gondot okozhatott neki. Időről-időre erősödött ugyan, de javulása csak nem akart tartós lenni. Mindig rövidebb időközökben vált szükségessé a mellkascsapolás, amely néha igen fájdalmas volt.

Így telt el az 1935. esztendő első tíz hónapja. És ekkor, október elején olyan lelki szenvedés érte, hogy kis naptárában ezt a napot fekete keretbe foglalta, és csak két nap múlva tudja papírra vetni: megnyugvás Isten akaratában. Erre az eseményre még tizennégy hónap múlva, nem sokkal halála előtt is úgy emlékezett vissza, mint „a legnagyobb fájdalomra”.

Az történt ugyanis, hogy már 1934 karácsony táján lejárt a rendházból való távollétének fél esztendeje s az egyházi törvénykönyv előírása szerint, ha szerzetes félévnel hosszabb ideig rendházon kívül tartózkodik, felmentésért és engedélyért a Szentszékhez kell folyamodni. Ezt a felmentést Torma testvér, tekintettel arra, hogy még újonc volt, nem kaphatta meg. A tartományfőnök atya azonban azt tartotta, még ne mondják meg neki, hátha rövidesen jobbra vagy rosszabbra fordul egészsége. Mivel azonban ismét sok hónap múlt el anélkül, hogy állapota lényegesen változott volna, végül is P. Rektor 1935. október 3-án megmondta neki, hogy a Társaságból elbocsátották.

A hírt, melyet a szerető lelkiatyja megfelelő szavakkal közölt, nyugodtan vette. De P. Rektor tudta, mi megy végbe lelkében, tudta, mennyire mindene ezen a világon a Jézustársasága, s minden, ami vele összefügg. Nála hagyta tehát talárisát, az atyák és testvérek továbbra is gyakran látogatták, P. Rektor pedig ezentúl még gyakrabban kiment hozzá: most már nemcsak minden csütörtökön tette meg a hosszú utat, hanem különösen a betegség súlyosbodásakor háromszor is hetenkint.

Torma testvér volt annyira jezsuita, hogy soha se fejezte ki bánatát az elbocsátás miatt. Az előírásokat be kell tartani, belátta ezt. De azért fájt, nagyon fájt ez neki.

Mindazonáltal nyugodt maradt a Szent Szív békéjével szívében. Naponta imádkozott a Társaságért, külön minden nap az általános rendfőnökért és noviciustársaiért. Az elbocsátás hangulatában, egy évi nehéz szenvedés után, a második szanatóriumi karácsony küszöbén írja egyik rendtársának:

„Most, hogy kissé jobban érzem magam, felkeresem pár sorral, tekintettel a Szeretet ünnepére is... Igen, mostanában a lelki szenvedések mellé (a Társaságból való elbocsátás, összetörtség) az Úr adott fizikai fájdalmakat is bőven. Ó, de ugye mindegy, hogy a kereszt fája milyen fából készült, fontos az, hogy kereszt és az isteni Szív mutatja meg azt nekünk...

Száz szónak is egy a vége. Szeret, ó nagyon szeret az édes Jézus. Boldog vagyok, nem cserélnék még a welszi herceggel sem. Azért ne is nagyon szomorkodjék miattam... hanem örüljünk, nagyon örüljünk a karácsony-éj titkának. Örüljünk a köztünk megjelenő Istenkének, Ki megtanított minket testi-lelki szenvedések közt is mosolyogni a betegágyon... Megtanított elevenül rothadva égbe nézni... sőt kívánni azt, amit Ő is választott, hogy bennünket megváltson: keresztet.”

9. Keresztrajongás és emberszeretet

A lelki megpróbáltatás nem valami elhatárolt jelenség életében, nem külön szakasz, hanem hozzátartozott ezer apostoli elfoglaltság közt folyó életéhez, súlyosodó betegségéhez, testi-lelki elfáradásához.

Mégis, mintha semmi sem történt volna. A betegek nem tudtak az egészről semmit: épp olyan vidáman forgolódott köztük, éppen úgy virrasztott a haldoklóknál, úgy levelezett, mint azelőtt. Pedig már ekkortájt a légmellezésen kívül a mellhártya-izzadmány is kínozza, ami a betegség feltartóztatására előnyös lehetett ugyan, de a kiszivattyúzás sok és nagy fájdalommal járt. Erre és főként a lelki háttérre szép fényt vet levele, melyet egyik, szanatóriumi ismerősének és jóbarátjának írt:

„Aggódik romlott egészségemért? Újabb keresztet, újabb szenvedés. Kitüntetés ez, csak hadd jöjjön a Jézus kezéből... én szívesen fogadok mindent... szívesen segíték Neki a keresztet viselni, szívesen fogadok kezéből bármily súlyos csapást is, még akár az elevenen rothadást is, mert én így is, lázasan is, testi-lelki fájdalmak között is, fuldokolva is, másfél éve a betegágyhoz

szegezve is boldog vagyok. Higgycsökkentve el, hogy nem cserélnék a világon senkivel, de senkivel. Tudja mit mond Szent Ignác: „Akire Isten sok keresztet bocsát, az annak a jele, hogy nagy szentté akarja tenni, mert semmi se táplálja úgy a szeretet tüzét, mint a kereszt fája.”

...Tárja karjait Isten felé, úgy mint Ő a keresztfán felénk. Helyezze magát teljesen Abba, Ki a csillagok csodáit, napok patakjait, tejutak örvényléseit, születő és kialvó világok párló-vágtató, viharló kavargásait, az atomok végtelen világát, a szerves lények végtelen sokaságát, az energiák mérhetetlenségeit és a parányi embereket világot átfogó intellektusával behímezte a sötét semmibe! Akkor, akkor

Fúhat a szél,
Jöhet az árvíz,
Lelkivára áll.
Alapja gránit,
Alapja Jézus!
Isten!

Levelet várok. Újból javulok. Szeret a jó Isten!”

A lángoló Isten-szeretet, a szenvedő Krisztus gyakori szemlélete vezet egyre jobban feltartóztathatatlanul előre, embertestvéri szeretetében.

Szeretete őszinte és munkás. Nem elég az egész szanatóriumban megszervezett bélyeggyűjtés a missziók javára, gyűjtőívet indít és azzal végigjár ajtótól ajtóig és filléreket jegyeznek rá szükségbe jutott betegtársaik részére...

Minden különösebb megbeszélés nélkül indul az ív: „Gyűjtőív szegény betegtársnak téli ruhára” felírással. Hatvan név sorakozik fel, a végösszeg 26 pengő. A második emeleten személyesen kéregetett. A lap aljára ezt jegyezte föl: „Könnyes szemmel fogadta a szegény, ruhátlan, hatgyermekes, kétoldali tüdőbajos családapa a kis adományt.”

Nemcsak ez a két eset fordult elő. Van gyűjtőív „egy szegény betegtársunk útiköltségére”, melyhez az első 50 fillért Torma testvér adta; „egy szegény betegtársunk hétagú, nyomorgó családja részére”. Kereszttel megjelölt lapon: „Mi, a második emelet betegek gyászmisét mondatunk elhunyt társunk F. I. lelkiüdvéért.”

Nagy gyűjtést indított Sz. M. hat gyermeke részére. Bevonta az „A” pavilon első és második emeletét s az egyik nővér útján a nőosztályt és a villát is, úgyhogy az eredmény 71 pengő volt.

A szeretet találékony és áldozatos. Torma testvére is ilyen volt. Nem tudott nyugodt maradni, ha csak egyetlen eszközt is látott embertestvérei felsegítésére. Nem nézett valláskülönbségre, sem társadalmi helyzetre, amikor arról volt szó, hogy segíteni kell. Egyetlen szempont vezette: Krisztus, Vele volt tele szíve-lelke, Őt akarta szolgálni testvéreiben.

10. „Úgy gondolom...”

1935 októberében a kálvária-út hirtelen meredeknek fordult. Az idő, mely a változatos napirend, ima, apostolság, mozgás közben a javulás lehetőségével gyorsan telt, egyszerre mintha meg akarna állni: a nap legnagyobb részének programja a szenvedés. A szenvedés, melyet ima fon át, enyhít a lélek számára. A test vergődik, fáj, ég, elég. A lélek a beteg testbe van ágyazva: a nagy, tiszta és egészséges lélek nehezen bírja a pusztuló test nyűgét.

„1935. október elején tüszős toroklob következtében elgennyedt légmellizzadmánya és állapota egyszerre reménytelenné vált. Gondos, fáradságot nem ismerő, a betegre nézve mérhetetlen szenvedést és erkölcsi áldozatot jelentő, közel negyedéves kezeléssel – mellkascsapolással, mellkasöblítéssel, töltéssel és levegő leszívásával sikerült ezt a rendszerint egymagában végzetes szövődményt, a gennyes mellhártyagyulladás is megnyugvásra bírni. A már közszeretnek örvendő Torma testvért csodaszerűleg újból, immár másodízben a javulás útjára térítettük.

A javulás most is tartósnak mutatkozott. De az előző évi mértéket nem érte el, ami a kevésbé beteg baloldali folyamatának aktiválódásával állhatott összefüggésben.

A baloldali folyamat rosszabbodása 1936 nyarán olyan méretet öltött, hogy a betegség súlypontja erre az oldalra tevődött át és mint ultimum refugiumra, a bal oldal töltésére voltunk kénytelenek szorítkozni. Ez az elgondolás azonban több volt, mint amit Torma testvér túlon-túl próbára tett szervezete megbírt. Bár a kezelés technikai kivitele: a beteg baltüdő összenyomása sikerült, miközben az immár meggyógyult jobbtüdő vette át a lélegzés munkáját – azt csak múlt javulás kísérte s 1936. november végétől testvérünk nemcsak menthetetlen volt, hanem állapota a szó szoros értelmében válságossá vált.

Mellhártya-izzadmány keletkezett a baloldalon is, mely állandóan súlyos légszomjat, a fulladás határáig fokozódó, ijesztően kínzó állapotot okozott és gyakori mellkascsapolást, levegő- és folyadékleszívást tett szükségessé.

Ez a gyakori és fájdalmas beavatkozás sem hozott lényeges enyhülést és Torma testvér 1937. február 3-ig tartó utolsó két hónapja azt lehet mondani, ritkaságszámba-menően elhúzódó, kínos agónia volt, melyben a legnagyobb szenvedést jelentő fulladás némi enyhítésére oxigén belégzésére volt szüksége, melyet legtöbbször még éjjelen át is percekre sem tudott nélkülözni.”

Ez a főorvos úrtól adott keret az, mely több mint egy év mérhetetlen szenvedését foglalja magában.

Mert Torma testvér most már nagyon rosszul van.

„Máj. 2. Nagyon rosszul érzem magam.” „Máj. 13. A főorvos úr bejelenti a plasztikát.”

Úgy volt, hogy műtéti beavatkozásra lesz szükség. Bordáiból fognak kivenni s így a tüdő állandó nyomás alatt lesz. Erről így számol be édesanyjának:

„A múlt héten olyan rosszul voltam! De most már nem várok tovább, nehogy nagyon rosszul essék, hogy olyan sokáig nem jön levél. Kérde, mi az oka, hogy olyan hirtelen elmaradt a műtét. Nyugodjék hát meg, nem a pénzkérdés. De sajnos, a nagy javulás sem. Hanem az utolsó pillanatban vette észre a főorvos úr, hogy a másik, eddig egészséges oldalon megindult egy új folyamat. Műtétet meg csak akkor szabad adni, ha egy oldal legalább teljesen egészséges. Szóval oda a másik oldal! A főorvos úr már megtöltötte a bal oldalamat. Szépen ment. A második töltés után azonban beszakadt a belső mellhártyám és úgynevezett „spontánt” kaptam. 95 százalékban halálos. Szerencsére kéznél voltak az orvosok és megmentettek a megfulladástól. Igen vigyáztak rám. A főorvost áthívták lakásáról, át is jött többször is. Még éjjel is ájtött és megnézett! Nagyon megijedtek. Már a halálra is készültem... Na de már amint én szoktam, Isten segítségével ebből is kiláboltam. Persze egy hétig még mozdulni sem volt szabad. Most már járkálhatok óvatosan... Elég jól érzem magam. Enni alig tudok... Lázam már nincs. Nem kell megijedni. Isten kezében vagyunk! Bizony még sokáig itt kell lenni!”

Augusztus vége felé már tudta, hogy nincs segítség. Nem is csinált titkot belőle.

Öntudatosan készült a halálra. Nem akarja, hogy édesanyját meglepetés érje, ezért szeretetteljes tapintattal feltárja előtte a helyzetet:

„Küldök pár fényképet. Ugye várhattak volna, míg meghízok. De én úgy hiszem, hogy már én nem fogok többé meghízni! Bár elég jól érzem magam és mozgok jobbra-balra. Mégis úgy érzem, hogy soká már nem bírom. Úgy érzem, hogy az első komolyabb krach végez velem. Úgy gondolom, hogy a jó Isten már megelégette a sok szenvedést és hagy egy kicsit pihenni! Én már nagyon vágyom az ég után. Mindenesetre ugye megnyugszunk az Ő szent akaratában?!”

Persze nem szabad, Édesanyám, megijedni vagy pláne zúgolódni, hanem csak örülni, hisz sose lennék oly biztonságban és boldogságban, mint halálom után. Magának sem kellene aggódni többé, hanem iparkodni oda, hova Isten nagy irgalmából és kitüntető kegyelméből sokat szenvedett fia fog jutni! Hisz egyszer, előbb-utóbb át kell jutni az örökkévalóság kapuján.

Nem kell megijedni, hangsúlyozom, de elő akartam készíteni, hisz tudja, ha jön az a ködös, nedves ősz...

Öleli: Kálmán.”

11. „Mindent odaadtam”

„Október 30. Kezdődik nekem is” – írja naplója végére. Igaza volt. A napló utolsó lapjain 84 nevet írhatott fel nap-nap után, „*akiket szentgyónásra vagy nagykilenced végzésére rávett*”. 96 nevet írhatott fel: „*halottak, akiket ismertem, vagy halálos ágyuknál is voltam.*” Az utolsó izraelita tüdő-tbc-s neve után még odaírta jellegzetes nagy betűivel: *Torma K. tüdő tbc. 1937...*

P. Rector feladja neki ismét a szentkenetet és nagyszerű apostolkodásai, szeretetszolgálati színhelyére, az elkülönítőbe fektetik. Vajon mit érezhetett, amikor most már másodszor fektették arra az ágyra, mely mellett annyi haláltusának, véres szenvedésnek volt tanúja, mióta a szanatóriumban tartózkodik. Szívében él a bizonyosság: innen élve nem viszik el többé. A kis naptár rövid bejegyzései nem szűnnek meg; rövid szavakkal sokat mondanak:

Nov. 3. Harminc látogató, Apostolkodom.

Nov. 4. Készülök örömmel a halálra. Csapolás: 1150 köbcentiméter

Nov. 7. Tompa szenvedés.

Nov. 10. Rendkívüli szenvedés.

Nov. 12. Állandó hányás.

Nov. 13. Tomboló láz.

Nov. 18. „Nem tudok meghalni, abba halok bele.” (Sz. Teréz.)

Nov. 21. Megajánlom magam, teljes áldozatul, bármilyen szenvedésre.

P. Rector tudva azt, hogy milyen rajongással szereti a Jézustársaságát, levélben kérte az általános rendfőnököt, eszközölje ki a Szentszéknél, hogy Torma testvér a szabályosan betöltött próbaév hiányában és az elbocsátás ellenére is letehesse az ú.n. devotionalis fogadalmat. P. Generálist meghatották a volt novicius meleg ragaszkodása és hősies szenvedései, és igen gyorsan megtette a szükséges lépéseket. Az igenlő választ táviratban közölte P. Rectorral. November 23-ika volt számára az a nagyon boldog nap, melyen ismét hűséget fogadhatott Urának, Istenének. Egyik szemtanú így írja le az eseményt:

„Előresiettem, megnéztem, hogy rendben van-e minden. Imába merülve találtam. Virág a kis elkülönítő szoba asztalán, gyertya, fészület. P. Rector már hozta is a Legméltóságosabb Oltáriszentséget. P. R. és én kísértük égő gyertyával és csengővel. Fenn a szobában néhány szót váltott lelkiatyjával és utána Confiteor... Misereatur... Aztán a Szent Szűz és az egész mennyei udvar színe előtt elmondta fogadalmát. Nehezen, fuldokolva, sípolva jöttek a szavak: *Voveo... paupertatem, castitatem, obedientiam in Societate Jesu (örök szegénységet, tisztaságot és engedelmséget fogadok a Jézus Társaságában)*. Megáldozott. P. Rector megkérdezte, nem akarja-e megújítani a kínai missziókra tett fogadalmát. Tagadólag intett. Aztán aláírta a fogadalom szövegét. Elimádkoztuk térdenállva a Suscipe-t (Sz. Ignác felajánló imája), a Miatyánkot és az Üdvözlégy Máriát.

– Nos, Torma testvér, – mondta P. Rector, – most teljesült kívánsága, ismét jezsuita lehet, csak imádkozzék, hogy gyógyuljon meg.

Torma testvér mosolyog: „*Féltem, hogy a fogadalom előtt halok meg.*”

Egyik rendtársa, aki egy ideig vele volt a szanatóriumban, de néhány hónap elteltével megerősödve távozatott, havonta meglátogatta a beteg testvért, miközben kezelésre járt oda. Két utolsó látogatását a következő sorokban tárta föl:

„Amikor 1936 novemberében a szanatóriumba mentem, a nővér, szomorú arccal mutat az elkülönítőre: Újra itt van – mondja. Bemegyek, beszélgetünk. Beszélgetés közben keze a csengetőzsinór után nyúl s himbálja, himbálja szünet nélkül. Rám mosolyog. „*Látja?*” –

kérdezi. Lehajtom a fejemet. „Az órára emlékeztet, – folytatja –, az óra pedig az elmúlásra. Ezzel játszom egész nap, mert állandóan a halálra emlékeztet.”

„A jó Isten segítségével már elszakadtam mindentől; Ő segített ebben azzal, hogy betegséget küldött rám. A világ most már távol van tőlem.”

Ha nem mondaná is, látom rajta. Érdeklí minden, de már csak távolról.

„Bizony, testvér, most már biztosan tudom, hogy itt a halál ideje. Mikor először voltam olyan rosszul, akkor nem tudtam olyan biztosan.”

Hangjában olyan nagy a meggyőző erő, hogy nem tudok ellenkezni. Újra csak ő beszél:

„Szívesen vállalom a halál gyötrelmeit, csak attól félek, hogy nem leszek elég erős, mert roncok az idegeim. Most, hogy itt a vég, jól össze kell szedni minden erőmet.

A jó Isten, mint otthon az édesanya vasárnap reggel meg szokta mosdatni gyermekét, aztán felöltözteti és mennek a templomba. Így engem is megmosott a jó Isten, végigsikált rajtam a szenvedés, kereszt, betegség érdes keféjével s most megyünk a templomba, az igazi nagy templomba.”

– Megvár-e – kérdeztem tőle búcsúzóban és ő nemet int fejével. Pedig megvárt. Egy hónap után, karácsony táján ismét meglátogatom. Sovány, beesett arccal, lihegő mellel, lázban csillogó szemekkel fekszik ágyán. Beszélgetünk. Beszélgetésünk nem zavartalan. Hol egy idős családapa lép be, hol kisgyerek, könnyebb-súlyosabb betegek egymásután, aki csak felkelhet az ágyból... Tiszi bácsi, hogy van? – kukkant be valaki és már el is tűnik. Ennyi látogatója van?! – kiáltok fel csodálkozva.

„Egyszer harminchetet számoltam meg – válaszolja. Most már nem számolom. Nézze, – mutat a mellére – nem mozog már, amikor lélegzem. Rettenetes fájdalmaim vannak.”

Felállok búcsúzni: Megvár-e, Testvér? A következő hónapra újra berendeltek. „Nem tudom, – szól mosolyogva – még sokáig bírhatom. Ő, miért nem tudok már meghalni!”

December közepén régi barátja és rendtársa is meglátogatta Torma testvért. A testvér a jóbarát leplezetlen nyíltságával valósággal meginterjúvolta a haldoklót. Torma testvér halkán, mosolyogva, mindenre felelt.

„Jaj, testvérek, két nappal ezelőtt agóniát álltam ki. El tudják képzelni, mi az, ha valaki vízbe fullad? Én el tudom képzelni. Csak annyit mondom, hogy betegségem összes szenvedései, beleértve a lelki szenvedéseket is, együtt nem tett ki annyit, mint ennek az agóniának egyetlen perce. Juj! (és itt megvonaglott a szegény arca). Sírni kell, amikor csak rá gondolok. Olyan tűrhetetlenül rettenetes volt, hogy sírtam, mint egy kisgyerek. Itt álltak az orvosok, a nővérek és nem tudtak rajtam segíteni. Istenem; milyen is volt az! Most félek, nagyon félek. Nem a haláltól, ó, a halál nekem legjobb barátom, hanem az ilyen rettenetes fizikai szenvedéstől. A tisztítóúttól sem félek. Bizalommal nézek a halál elé. Mert hát Isten elfelejti az ember bűnét, a hátamögé dobja, nem igaz? Mert Isten Ő, nem ember. Hogy lehet most a zsoltárt imádkozni! Most tudom csak igazán átérteni: sicut aqua effusus sum... szétfolytak csontjaim, egészen tehetetlen vagyok... Dehát nekünk nincs is másban dicsekednünk, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyében!”

Mivel biztosra vettem, hogy utolsó alkalommal látom itt a földön, megkérdeztem, leírta-e lelki élményeit:

„Egyszer hozzáfogtam, – mondta – de csak néhány elmélkedésemet írtam le. Nem volt hozzá erőm. Egyébként is azt mondhatom, nem volt semmi különös lelkiéletemben. Nagyobb annál a hitem, hogy látomások után epekedtem volna... De most már remélem, hogy ez az advent igazi lesz. Szép is lenne karácsony napján megszületni a másvilágnak.”

– Testvér, mi volt a legnehezebb a hosszú betegség közben?

„Az elbocsátás a Társaságból. Hívott a Jézus, aztán mikor követtem, ezt mondta: Nem kellesz. Legyen áldott érte! Most a végén aztán ismét kellek neki... A halálra egészen készen vagyok... Összeállítottam a jegyzéket, kinek küldjenek gyászjelentést. De hát csak nem kellek én a halálnak... Azért távol legyen tőlem másban dicsekedni, mint a mi Urunk Jézus Krisztus

keresztjében. Imádkozzanak, hogy meghalhassak... Dilemmában vagyok. Ha kérem a halált, nem olyan-e, mintha meg akarnék szökni, a szenvedés elől? ... Az Isten akarata a legjobb. Én mindent odaadtam!”

Fáradtan lélegzik, liheg; a homloka verejtékes, nem zavarhatjuk tovább. És mi, akik vigaszt igyekeztünk hozni, nagy vigaszt kaptunk. Hisz ki nem rendülne meg látva az összetört testben lobogó lelket, amint fáradtságon, elgyötörtségen áttörő diadalmas mosollyal suttogja utolsó erejét is megfeszítve: Mindent odaadtam!

12. A nagyon szilárd fán

Így látták látogatói. Azonban azt, hogy mennyire felért már a Kálváriára, csak az Úr Krisztus és ő tudták. Amennyire lehetett, nem mutatta szenvedéseit. Édesanyjához írt leveleiben, a levelek hangjából azonban sok mindent lehet kiérezni. Decembri állapotáról így számol be:

„Már egész héten készülök a levélírássra, de igen fáradt vagyok, alig tudom a kezemet mozgatni. Majdnem egész nap alszom. Igen sokat kínoznak a műtétekkel is. Hetenkint kétszer is. Most a másik oldalamat csapolják, úgy, amint megjósoltam. Injekciónak a szívem miatt, mert a főbaj vele van. Ha rámjön a roham, akkor oxigént dudlizok. Szóval mindenáron tartani akarják bennem az életet. Úgy látszik, sikerül is nekik. Súlyra úgy ötven kiló lehetek, csont-bőr. Épp, hogy csak le tudok szállni az ágyról, persze úgy, hogy számban az oxigéntartály csöve. Már egy hónapja az elkülönítőben lakom. Igen jó, mert itt egyedül vagyok és kevésbé zavarnak. Ne panaszkodjon, hogy nem írok meg mindent. Jósolni persze, hogy meddig élek, nem merek, mert már becsapódtam, úgy látszik többet kibírok, mint számítottam. December nyolcadikán az egész rendház novénát kezdett Kaszap István meghalt szentéletű testvér közbenjárásáért az én érdekemben. Szóval még egyszer megostromoljuk az eget. Bizalommal és Isten akaratán való megnyugvással segítsen Ön is.”

A sok szenvedés sem töri meg, sőt megacélozza elszántságát. Erre az elszánt, áldozatos lelkültre vet fényt következő levele, melyet súlyos betegsége közben írt egyik rendtársához:

„...Kissé megrokkanna... hajlott háttal, horpadt mellel, fél-tüdővel... de örömmel és szinte büszke öntudattal viselem magamon a Jézus Krisztus szenvedéseit egész a sírig. Atyám! Én nem áltatom magam, tudom, hogy az okos Isten testileg összetört és mintegy nyomorulttá tett... de lelkileg nem fogok összeroppanni, ha velem lesz az Ő kegyelme... én rajta leszek. Ha velem lesz... én szívesen leszek az Ő magja, melyet összetörhet, hogy áldozati ostya legyen belőlem! Én nem állok ellen, hogy engem felmagasztosítson és Szívére ölelve örökre boldoggá tegyen. Nem is zúgolódtam soha, hanem örültem a sok kegyelemnek, mellyel Isten elhalmozott... A szeretet megtüzesít, bízom és ráhagyatkozom az isteni Gondviselésre!”

Karácsony után újból édesanyját keresi fel levelével:

„Kimondhatatlan sokat szenvedtem karácsony hetében, de most már két napja jobban vagyok. Ha még el akar jönni, úgy azonnal jöjjön, legkésőbb újévig, mert roppant gyöngé vagyok már. A halált pedig az orvos sem tudja kiszámítani. Rohamszerűen jön majd a szívem miatt és valószínű, hogy P. Rector sem lehet itt, pedig megkérte a főorvost, hogy azonnal telefonáljanak neki, még éjjel is.

Imádkozzanak, hogy e nagy szenvedéseket Isten akarata szerint hősiiesen továbbra is elviseljem...”

Édesanyjához írt utolsó levelében megrázó erővel tárja föl szenvedéseit, de a legfőbb gondja még ekkor sem önmaga, hanem a rajta teljesedő „Isten műve”.

„Fájdalommal tudatom, hogy a halál meghalt a most várnom kell addig, míg a jó Isten újat nevez ki. Bizony nagyon sokat szenvedek. Megmozdulni se tudok, mert mindjárt megfulladok. Enni is csak oxigénnel tudok. A szurkálások, bökdösések már nem is számítanak szenvedésnek. Fulladni éjjel-nappal, hónapokig oxigénnel élni rettenetes, de sebaj, Isten kegyelme is velem van. Most végzem az utolsó simításokat lelkemen.

Most szedem a legszebb piros rózsákat szenvedéseim azon rózsacsokrába, amit átnyújtok majd ajándékol Megváltó Jézusomnak. Aki kitüntetett, hogy érte olyan sokat szenvedhessek. Csak imádkozzanak velem, hogy sikerüljön Isten műve rajtam.”

A kis naptár rövid sorai talán még többet árulnak el:

Dec. 2. Sok szenvedés.

5. Lelki kínok.

6. Szívgyengeség, fulladás.

7. Rendkívüli Isten-közelség. Igazi adventem van.

12. Éjjel erős fulladás.

Dec. 14-én lehozatta a főorvos úr Torma testvért rendelőjébe, hogy zavartalanul beszélgethessen vele. Köztük a hosszú betegség, illetve kezelési idő alatt olyan mély lelki barátság alakult ki, hogy a főorvos úr elhatározta, felvilágosítja őt, hadd készüljön...

„Sokszor hangsúlyozta, Torma testvér, hogy öntudatosan akar szenvedni,” – kezdtem és akadozva kerestem a szavakat. – „Doktor úr, – így segített ki –, minden úgy fog történni, ahogy a jó Isten akarja, én végtelenül boldog vagyok, hogy Őérette szenvedhetek.”

A kis naplóban ezt találjuk:

Dec. 14. A főorvos úr megmondja, hogy nemsokára meghalok, majd megöleltem.

Azután jönnek a napok egymásután:

Dec. 16. Rendkívüli nagy rosszullét. Elfogyott az oxigén. Istenre gondoltam. Legyőztem az életöszönt.

17. Feszület a legnagyobb vigasztalás. Nagyon szilárd fa, jól bele lehet kapaszkodni.

19. Nincs másban dicsekedni, csak Jézus Krisztus keresztyében.

20. Sose hittem, hogy ennyire szeret Isten.

21. Agóniát álltam ki. Ó, irgalom. Alig bírom ki. Szeretlek most is.

22. P. Rektor megvigasztal és meggyóntat szokás szerint. Fiat voluntas tua.

23. Nagyon elhagyatva érzem magam. Tehetetlenül fetrengve sebeimen, fuldokolva, oxigénnel, Jézusom.

24. Szent karácsony este. A sok szenvedésben is boldogan. Rettenetes nehéz szenvedés. Fulladás.

25. Rádió miséket hallgatok. Jézusom, érted.

26. Rektor atya elvégzi a commendatio animae-t, nagyon közel az Úr.

27. Szeretni, szenvedni, meghalni.

28. Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem! Ave crux, spes unica!

29. Rettentően szenvedek. Alig bírom. Összetiportál Istenem. Sicut aqua effusus sum... (Mint a víz, kiöntöttem.) Kicsinek, sőt semminek érzem magam.

30. Én leszek a te igen nagy jutalmad. O.A.M.D.G. Illi oportet crescere me autem minui.

31. Te Deum. Siess már, Hála, ezer hála, Jézusom, töméntelen kegyelmeidért.

Aki látni tud, sokat lát. Készen volt már, a célnál, az Úr Jézus keresztyén élt.

Január hónapról már nem maradt följegyzés. Állapota lényegesen nem változott. Szennvedett, fuldoklott tovább. Úgy érezte, még egy kötelességének eleget kell tennie. Elővette fiókjából leveles dobozát, kivette fényképét és ezt írta annak, akinek annyi testi-lelki jót köszönt:

„Távol legyen tőlem másban dicsekedni, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyében, ki által a világ megfeszítettett nekem és én a világnak.

Hálás szeretetem jeléül, nagyon szeretett Rektoromnak, Magiszteremnek és jó lelki Atyámnak!”

A fényképhez levelet is csatolt, hogy hosszabban is szólhasson lelkiatyjához, Rektorához, és általa a Jézustársasághoz, amelyet ezen a világon legjobban szeretett:

„Nincsenek szavaim, hogy hálámat, szeretetemet és köszönetemet az Ön, nekem oly kedves személye iránt méltóképpen tolmácsoljam. Hála az édes Jézusnak és szeretett lelkiatyám gondos vezetésének – akkor sem hagyott magamra, amikor a Társaságon kívül voltam! Én úgy érzem,

hogy roppant lelki gazdagságra tettem szert, és esküszöm, Atyám, hogy itt a halálos ágyamon alig kibírható szenvedések között olyan boldog vagyok, mint soha életemben és a világon nem cserélnék senkivel.

Önön keresztül, mint a Társaságban hozzám a legközelebb álló, megölelem jó anyámat, a nagyon szeretett Jézus-társaságát is... Nem én, de számos betegársam csodálkozott azon a nagy testvéri szereteten, mellyel a Társaság harminc hónapon keresztül elhalmozott. „Kiknek édes szülei, felesége, vértestvérei itt laknak a közelben, – mondották társaim –, azokról sincs úgy gondoskodva, annyiszor látogatva, mint Torma tisztelendő.” Hát még a lelki kincsek, melyeket a Társaságtól kaptam. A Társaságban, melynek szelleme úgy megfelel az én lelkemnek, kaptam a biztos alapot, melyre az isteni Gondviselés építette és állította az én keresztfámat. Most, életem végén, melyet oly széppé, boldoggá, magasztossá, talán bámulatravalóvá a Társaság tett, lelkiatyám személyén keresztül is boldogan mondok köszönetet és igérem buzgó imáimat az örökkévalóságból is:

Torma Kálmán S.J.”

13. Jöjj, Uram Jézus!

P. Rektor amikor csak tehetett, felkereste a halálos ágyat. Az atyák is gyakrabban jártak ki. Egy alkalommal Torma testvér megkérte lelkiatyját, mondja el fölötte a „commendatio animae”-t, az imát, melyet az Egyház végeztet papjaival a haldokló hívei mellett.

Ettől kezdve haláláig igen gyakran hangzott fel a kis kamrában az Anyaszentegyház biztató szava: Proficiscere anima christiana... Indulj, keresztény lélek... De hoc mundo in nomine Patris, Dei Omnipotentis, qui te creavit... Ebből a világból, a mindenható Atya nevében, Aki alkotott téged... Jézus Krisztus, az élő Isten Fia nevében, aki, érted szenvedett, a Szentlélek Isten nevében, Aki read áradt...

...A mindenható Istennek ajánlak, testvér..., hogy miután emberi mivoltodnak adósságát a halállal megfizetted, Teremtődhez térj meg, Aki téged a föld porából alkotott.

Ágyára nagy papírlapon a Manréza telefonszámát függesztette és meghagyta ápolóinak, hogy azonnal értesítsék P. Rektort, mihelyt rosszul lesz.

Február 2-án nem ismerte meg a testvéreket, akik őt meglátogatták. Ugyanaznap délután kiment hozzá P. Rektor és hosszasan elbeszélgetett vele. Mihelyt felállt, könyörgött neki, hogy maradjon még nála. Úgy szeretete volna, ha halálakor mellette áll. Sokáig maradt P. Rektor, de végre kötelessége elhívta. Ezzel búcsúzott: „Ha jön az Úr Jézus, ezzel köszöntse: Veni, Domine Jesu.”

Másnap a nagybeteg a szentáldozásnál egyre ezt sóhajtott: *Veni, Domine Jesu! Jöjj, Uram Jézus!*

Ez volt utolsó szentáldozása. Napközben nagyon csendes, senkihez sem szólt, szüntelenül imádkozik. Már nincs mondanivalója. Szekrényében ott vár a vasalt taláris, úgy, amint kérte...

A nővérek alig mentek be, hogy ne zavarják. A testvérek sem jöttek ki ma. Torma testvér egyedül van. Balkezebe veszi feszületét, jobbkezebe a szentolvasót. Valaki így látta este fél kilenckor, amikor egy pillanatra benézett.

Amikor talán egy fél óra múlva kis kedvence, a Jani fiú bekopogott hozzá, nem jött válasz. Torma testvér, – mint a költő mondja Xavéri Szent Ferencről – a kezével nem is tudott már keresztet vetni, vágó tekintetével tette meg azt s „beburkolódzott a kereszt jegyébe”.

14. Én leszek a te jutalmad

1937. február 6. borús, esős időt hozott. Délelőtt sötét autó állt meg a budakeszi temető elhagyott kis halottasháza előtt. Koporsót emeltek ki. Bevitték a kis helyiségbe... Aztán délfelé mégis kisütött a nap. Szokatlanul sok taláris lebegett végig a falu kis utcáján. A Manréza lakói:

atyák és testvérek kettesével, hármásával. A szanatórium erkélyei mind megteltek: a betegek mind a temető felé figyeltek. Szépen oda lehetett látni.

A koporsóra készültek rászögezni a fedelet. Az asszisztencia kint várt körben az üres szentmihálylova körül, ahova a koporsót helyezni fogják. P. Rektor pluviáléja megmozdul: siető léptekkel indul a kamra felé. Még egyszer el akar búcsúzni sokat szenvedett, most olyan nyugodt arcú fiától.

Kopácsolás hallatszik és nemsokára a testvérek éneke: „Circumdederunt me, gemitus mortis dolores inferni...”

Fönt az erkélyen könnybe lábadnak a szemek az odavetődő hangfoszlányokra, az énekesek arcán az a megrendülés rezeget, amely az énekbe száll tova: „Venite adoremus et procidamus ante Deum... Jöjjetek, imádjuk őt és boruljunk le Isten előtt: Esdekeljünk Urunk színe előtt, Aki alkotott minket, mert Ő a mi Urunk Istenünk, mi pedig népe és nyájának juhain vagyunk...” Csak az Egyház szólt a szertartás alatt s a föld, amely zuhogva hullott a koporsóra, hirdetve: emlékezzél ember, hogy por vagy és porba térsz vissza.

De az Egyház a lélekért könyörgött, a lélekről beszélt, s mikor a kis csoportok hazafelé indultak, senki nem gondolt a föld szavára, mindenki a lélekről beszélt, amely most nagyszerű életre jutott!

Mindenki örömmel tárta testvérei elé emlékeit: szó esett a testvér nagy hitéről – 86 novénát végzett lankadatlanul! Mások részleges napi lelkiismeretvizsgálatról, beszéltek, amelyet míg csak ereje volt leírni, soha nem mulasztott el...

Nemcsak testvérei gondoltak rá. A betegtársak is róla beszéltek. Valaki közülük a temetést követő napokban nagyon egyedül érezte magát. Elővette jegyzetfüzetét és ceruzával ezt írta bele: „Miért távoztál én előttem, miért hagytál el, kis Páterkám? Nehezebb lesz nélküled az út nekem és másoknak, akikhez mindig volt vigasztaló, meleg szavad, egy mosolyod, mintha te magad beteg se lettél volna. Pedig tudtuk, hogy mindig nagyon is az voltál. Te azonban hősiességgel viselted, sohase panaszkodtál, mindig csak mások keresztyén igyekeztél könnyíteni. Az Úr szent nevében vigasztaltál bennünket. Az Isten csodatevő gyógyító erejéről, hatalmáról beszélgettél mivelünk. Oly nagy lelki szárazságban, nyomorúságban éltünk mi itt a szanatóriumban. Ki fog téged pótolni? Ki fog szavával és életével az Úrról prédikálni betegtársainak? Ki ül le majd a haldoklók mellé, ki fogja meg nem irtózva, nem borzadva kezüket, ki tudja az utolsóig vigasztalni, bátorítani őket? Mi, akik ismerhettünk és szerethettünk téged, fájdalmasan érezzük hiányodat, nélkülözzük azt a fényt, derűt, vigasztalást, melyet számunkra jelentettél.”

De múltak a hetek, hónapok, s Torma testvér életének példája sem otthon, sem a szanatóriumban nem homályosult el. Az orvosok és az atyák, akik látogatták őt, ismerték és tapasztalatukkal le tudták mérni értékének súlyát, szívesen nyilatkoztak, ha valaki kérdezte őket.

„Hároméves tüdőbetegséget elviselni még akkor is nagy dolog, – mondta a főorvos úr –, ha valaki kigyógyul belőle. De hároméves halálos bajt, melynek kimenetelével a testvér legnagyobb részét tisztában volt, türelemmel tűrni, az egymásra torlódó szenvedések iskolájában kitűnni, s a szűnni nem akaró testi-lelki megpróbáltatások özönén keresztül oly mérhetetlen erkölcsi magasságba szárnyalni, mint Torma testvér – ez több, mint emberi teljesítmény.”

„Legjellegzetesebb vonása az emberileg esztelen felkínálkozás a legkiállhatatlanabb szenvedésre. Ha egyszer úgy gondolta, hogy a lelkeken segíthet, vagy Istennek örömet szerezhet, már nem tudott önmagára gondolni és feltétlenül a legnehezebbre kínálkozott” – mondotta lelkiatyja, aki nagyon jól ismerte őt.

„Úgy viselkedett, mint aki természetesnek tartja, hogy néki betegeskednie, szenvednie kell, ez az ő hivatása” – jegyezte meg a Manréza igazgatója, akinek nem az első betegestű, nagy lélekkel volt dolga.

Mi pedig, mindnyájan, régi és új barátai Torma testvérnek, akik szemtanúk, nyilatkozatok, saját írásai alapján végigkísértük őt életének ezen a szakaszán, a földi úton, ha végiggondoljuk

ezt az utat, meg fog elevenedni lelkünkben egy fiatal, lelkes arc, tiszta, Isten-szeretében ragyogó szemek, a testvérek, egészséges, beteg, beteglelkű testvérek felé táruló kar, az ég, az Isten felé irányuló jobb, amelyet mintha Torma testvérnek ez a szava követne: egyedüli jó számomra az Isten akarata. És nincs másban dicsekednünk, csak a mi Urunk Jézus Krisztus keresztjében!

A választ, mely az élet folytatásának helyén hangzott el, nem halljuk, de lehetetlen másképp szólnia Jézusnak a gyakori: Jöjj, Uram Jézus, hívás után, mint: „Jól van hű szolgám, én leszek a Te jutalmad!”

Függelék

Imameghallgatások

Torma Kálmán a budakeszi temetőben pihen. Sírkövének egyik felírása: „Életem ne legyen egy ifjú szomorú elhervadása, hanem Jézusba jegecesedése”, nem mindennapi lelkületre mutat. Sírján mindig akad virágdísz, de most az életrajz végén, kis virágkoszorúként néhány jótettét szeretnénk megmutatni, melyet Kálmán halála után tett. Életében is állandó jellemzője volt az áldozatos felebaráti szeretet, azt gyakorolja az égből is.

Nem tulajdonítunk mi ezeknek semmiféle csodát. Egyszerűen leközlünk néhány dolgot, amelyet minden felszólítás nélkül írtak nekünk.

„Kilenced tartása alatt, kérésem meghallgatása jeléül fehér virágot kértem Torma Kálmántól. Titkos óhajomról senki sem tudott. Legnagyobb meglepetésemre halála évfordulóján (febr. 3.) a második kilenced befejezésekor megérkezett az üzenet: szép fehér orgonavirágot hoztak nekem, aki azelőtt virágot sohasem szoktam kapni. Tíz napon át díszítette e kedves jel hervadás nélkül imakórusunk oltárát...”

„Öcsém az egyesített ügyvédi és bírói vizsga előtt állt. Nagyon szigorú cenzort jelöltek ki neki. Aggódó szívvel, buzgó imával kértem Torma Kálmánt, hogy öcsém jóindulatú bizottság előtt vizsgálzzék.

Váratlanul, az utolsó pillanatban, mikor öcsémre került a sor, a szigorú cenzor helyébe egy kedves, megértő ember került.”

„Volt osztálytársam, Torma Kálmán életrajzában olvastam, milyen bátran tudott szembenézni a halállal, amelynek megérkezését hosszú időn át minden nap várhatta.

Ezt különösen most tudom értékelni, amikor magam is nagyon a szélére kerültem az emberi élet útjának. Volt idő, mikor este 8 órától kivilágosodásig az ő ereklyéjét szorongattam, amikor tőlünk pár méternyire házak repültek szét, épületek lobbantak lángra. Igazán csodával volt határos, hogy ép bőrrel menekültünk. Már tudom, mi az: szembenézni a halállal, számolni azzal, hogy amit ebben a pillanatban ésszerűen Én-nek nevezek, a következő pillanatban egy poros, téglaporral kevert húscsomó. És az egész csak az ellenségnek egy másodperc töredékével előbb, vagy később végrehajtott mozdulata: nekem az egész élet. És hogy ez nekem megmaradt, Istennek köszönhetem, ezt nem lehet véletlennel megmagyarázni. Sajnos, egyházjogilag bizonyítani nem lehet, hogy megmaradásomat Torma Kálmán közbenjárásának köszönhetem, de titokban úgy érzem, velem volt.”

„Sokszor éreztem, hogy csak valami magasabbrendű segítséggel jutottam ki különböző helyzetekben a végzet útjából. Ezt nem tudom másnak, csakis a kedves emlékű Torma Kálmán segítségének betudni...”

„Egyik fiamnak fehéreneműt kellett beszereznem, hogy intézetbe mehessen. Teljesen kilátástalan volt, hogy miből. Torma Kálmán segítségét kértem és csodás módon jött össze akkora összeg, hogy még másik fiamnak és leányomnak is jutott ruhára.”

„Fiamnak a beíratásra és a tankönyvek beszerzésére 300 pengőre volt szüksége. Ismét Torma Kálmánhoz fordultam segítségért. S egy napon akkora összeget kaptam kölcsön, hogy magam vihettem el a fiamnak a pénzt.”

„Irodai alkalmazott vagyok. Történt, hogy az egyik elszámolási könyv eltűnt. Félnapig kerestem, de sikertelenül. Közben ellenőrünk jött és így a könyvre sürgősen szükség volt. Torma Kálmán közbenjárását kérve, fohászkoztam, és pár perc múlva a könyvet olyan helyen találtam meg, csupa régi iratok között, ahol eszembe se jutott volna keresni.”

„Nővérem már 25 éve nem gyónt. Imádkoztunk érte, hogy húsvéti gyónását elvégezze. Nagypénteken gyenge agyvérzést kapott, de hallani sem akart a gyónásról. Azt mondta: ‚Majd ha meggyógyul.‘ Négy hét múlva erős agyvérzés állott be, úgy, hogy nővérem kórházba került. Pár nap múlva első péntek volt és meggyónt. Ezt Kálmán közbenjárásának köszönhetjük.”

„Régi növendékünk a csapások súlya alatt meggyengült hitében. Az, aki azelőtt napi áldozó volt, már hét év óta nem járult a szentségekhez. Megtéréséért kilencedet tartottunk Torma Kálmánhoz és életrajzát adtuk kezébe. Bár nagyon irtózott a szentgyónástól, nagycsütörtök reggel megkönnyebbült lélekkel, örömmel telefonálta, hogy elvégezte húsvéti gyónását és áldozását.”

„Sok éven át súlyos lelki szenvedések gyötörtek. Torma Kálmánhoz végzett buzgó imádság és ereklyéjének használata hirtelen megszabadítottak tőlük.”

„Tényleges katonai szolgálatot teljesíték, de e mellett magánúton tanulok. Szeretném a négy középiskolát letenni. Véletlen folytán a vizsgáim nagyon összejöttek. Egy hónap alatt volt a polgári vizsgám és egy katonai szakvizsgám. Az idő rövideje miatt nehezen ment a tanulás. Minden reményem Torma Kálmánban volt. Biztosra vettem, hogy ismét segítségemre lesz. És igen: Kálmán ismét megmutatta irántunk való szeretetét. A hatvan százalékos buktatás ellenére is szerencsésen átmentem.”

„27 éves fiam súlyos vesebajban szenvedett. 14 nap alatt 13 kilót fogyott. Állapota válságosra fordult. Ekkor T. K. ereklyéjét tettük pizsamája zsebébe és bizalommal kértük segítségét. Hirtelen fordulat állott be. Drága betegünk visszanyerte egészségét.”

„Fájdalmas daganat kínozta éjjel-nappal. T. Kálmánhoz fordultam és a második kilenced közben, minden orvosi beavatkozás nélkül a kínos daganat nyomtalanul eltűnt.”

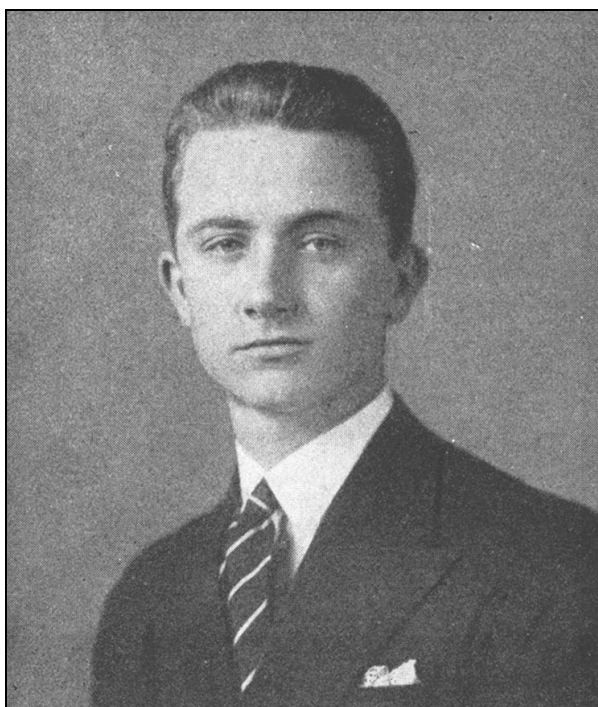
„Két és fél hónapig feküdtem súlyos gerincideg gyulladásban. A ballábam fejét és talpát elborító herpeszek alig hogy meggyógyultak, ismét megújultak. Állandóan T. Kálmánhoz könyörögtem. Tudva azt, hogy a baj hosszantartó, nagyon elkeseredtem és egész éjjel sírva kértem a kedves T. Kálmánt gyógyulásomért. Másnap délelőtt, mikor az orvos eljött, levettem lábamról a kötést, a daganat és gyulladás tüneteinek nyoma sem volt. Hála érte Torma Kálmánnak.”

„Kálmán hathatós közbenjárását ismételten éreztem, amikor orbáncomat kezelő orvosom így szólt hozzám: ‚Beutalom a klinikára, ott felinjekciózzák és meggyógyulhat. Ellenben ha itthon marad, a legkisebb felelősséget sem vállalhatom.‘ Ekkor régi kedves lakómhoz, Torma Kálmánhoz imádkoztam a tőle kapott Jézus Szíve kép előtt és a klinikai beavatkozás nélkül meggyógyultam.”

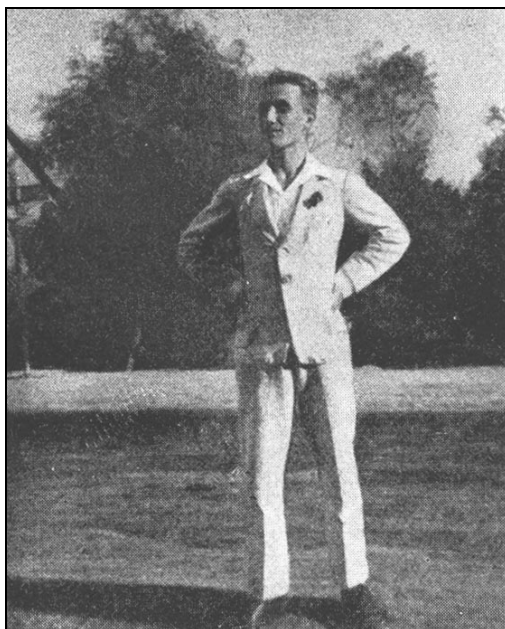
Még sok hasonló imameghallgatásról számolhatnánk be, mert Kálmán itt-ott nagyon is föltűnően mutatja segítségét, de a könyv jelenlegi célja és terjedelme nem engedi. Hiszen célunk csak az volt, hogy ne merüljön el a feledés homályában az, akinek élete erőt, vigaszt, és segítséget tud nekünk nyújtani, mert meggyőző bennünket arról, hogy a „kereszt szilárd fa, jó abba kapaszkodni”.

O. A. M. D. G.

Képek



Torma Kálmán diákkorában



Torma Kálmán munkásifjú



Torma Kálmán a szanatóriumban



A budakeszi Erzsébet királyné-szanatórium. Fekvőcsarnok



*Torma Kálmán sírja a budakeszi temetőben.
Sírfelirat: A kereszt szilárd fa, jól lehet abba kapaszkodni.
Életem ne legyen egy ifjú szomorú hervadása,
hanem Jézusba jegecedése.*